

Halvorsen, Elin; Hetland, Aslak

Book

Pensjonsformue i Norge 2018

Provided in Cooperation with:

Statistics Norway, Oslo

Reference: Halvorsen, Elin/Hetland, Aslak (2021). Pensjonsformue i Norge 2018. Oslo-Kongsvinger : Statistisk sentralbyrå.

https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/_attachment/452055?_ts=178f958ddb0.

This Version is available at:

<http://hdl.handle.net/11159/5291>

Kontakt/Contact

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft/Leibniz Information Centre for Economics
Düsternbrooker Weg 120
24105 Kiel (Germany)
E-Mail: [rights\[at\]zbw.eu](mailto:rights[at]zbw.eu)
<https://www.zbw.eu/>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Dieses Dokument darf zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen. Sofern für das Dokument eine Open-Content-Lizenz verwendet wurde, so gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der Lizenz gewährten Nutzungsrechte. Alle auf diesem Vorblatt angegebenen Informationen einschließlich der Rechteinformationen (z.B. Nennung einer Creative Commons Lizenz) wurden automatisch generiert und müssen durch Nutzer:innen vor einer Nachnutzung sorgfältig überprüft werden. Die Lizenzangaben stammen aus Publikationsmetadaten und können Fehler oder Ungenauigkeiten enthalten.

<https://savearchive.zbw.eu/termsfuse>

Terms of use:

This document may be saved and copied for your personal and scholarly purposes. You are not to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public. If the document is made available under a Creative Commons Licence you may exercise further usage rights as specified in the licence. All information provided on this publication cover sheet, including copyright details (e.g. indication of a Creative Commons license), was automatically generated and must be carefully reviewed by users prior to reuse. The license information is derived from publication metadata and may contain errors or inaccuracies.



Pensjonsformue i Norge 2018

TALL

SOM FORTELLER

RAPPORTER / REPORTS

2021 / 16

Elin Halvorsen og Aslak Hetland

Elin Halvorsen og Aslak Hetland

Pensjonsformue i Norge 2018

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 26. april 2021

ISBN 978-82-587-1330-9 (trykt)
ISBN 978-82-587-1331-6 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet, fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Hovedformålet med denne rapporten er å etablere statistisk informasjon om opparbeidede pensjonsrettigheter per individ som vil være viktig i fordelingsstudier. Pensjonsrettigheter kan være rettigheter til en årlig utbetaling gjennom ytelsesbaserte ordninger, eller rettigheter til en kontantbeholdning, såkalte innskuddsbaserte ordninger. Slike årlige utbetalinger kan omregnes til en nåverdi av samlede utbetalinger over levetiden – pensjonsformue.

Statistisk sentralbyrå, 19. april 2021

Ann-Kristin Brændvang

Sammendrag

Pensjonssystemet i Norge sikrer at alle har en viss oppspart formue den dagen man går av med pensjon. Denne rapporten viser verdien og fordelingen av denne oppsparte formuen på personer i Norge i 2018. Den samlede pensjonsformuen er på mer enn 4 ganger BNP, og i gjennomsnitt om lag 3 millioner kroner per person.

Rapporten viser fordelingen av pensjonsformue på tvers av pensjonsordninger, kjønn, alder, utdanning, næring og inntekt. Opptjente rettigheter i folketrygden er den klart største delen av pensjonsformuen, mens tjenstepensjoner er mer ujevnt fordelt både med hensyn på dekningsgrad og størrelse. Hele 11 prosent har kun opptjent formue i folketrygd når de nærmer seg pensjonsalder. For de fleste vil pensjonsformuen henge tett sammen med antall opptjeningsår og deres inntekts- og yrkeshistorie, slik at den vokser jevnt fram mot pensjonering og avtar deretter med de årlige utbetalingene. I folketrygden har menn og kvinner omtrent like stor gjennomsnittlig pensjonsformue, noe som skyldes at selv om menn har høyere inntekt i gjennomsnitt så har kvinner høyere forventet levealder. Derimot har menn høyere pensjonsformue enn kvinner i tjenstepensjoner og individuell pensjonssparing.

Jo høyere utdanning, jo høyere pensjonsformue. Størst pensjonsformue finner vi for personer nær pensjonering i alle utdanningsgrupper. Personer med grunnskole eller ingen utdanning oppnår en gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue på 4,4 millioner kroner ved 63-års alder, mens de med universitets- og høyskole på høyere nivå har en maksimal gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue på 9,4 millioner kroner ved 65 år. Siden hittil opptjent pensjonsformue henger tett sammen med alder har vi også valgt å se nøyer på aldersgruppen som er nær pensjonsalder for å illustrere fordelingen på tvers av inntekt og næring. Størst pensjonsformue, både blant kvinner og menn, har de som er ansatt i olje- og gassutvinning og bergverksdrift. Lavest pensjonsformue finner vi blant ansatte i hotell- og restaurantvirksomhet. Videre finner vi at tjenstepensjon utgjør en langt større del av pensjonsformuen for personer med høy inntekt ettersom pensjonsrettigheter på høy inntekt i liten grad dekkes av folketrygden.

Rapporten gir beregninger av hittil opptjent pensjonsformue basert på en kombinasjon av opplysninger fra pensjonsleverandører og Statistisk sentralbyrå egne beregninger, gjort med en dynamisk mikrosimuleringsmodell kalt MOSART. Det er flere grunner til at det kan være viktig å ha anslag på fordelingen av husholdningenes pensjonsformue. For det første, opptjente pensjonsrettigheter har stor betydning for husholdningenes økonomi og deres tilpasninger over livsløpet. For det andre, i den grad obligatorisk sparing gjennom pensjonssystemet fortrenger egen sparing vil det være vanskelig å sammenlikne formuesulikhet på tvers av husholdninger og på tvers av land når det er forskjeller i pensjonssystemer (med hensyn på generøsitet, dekning og omfordeling). Rapporten viser derfor sammenlikninger av pensjonsformue med annen formue husholdningene eier, og pensjonsformue i Norge sammenliknet med andre land, i den grad det er mulig. Sammenlikningene viser at pensjonsformuen i Norge er betydelig både i forhold til annen husholdningsformue, og i forhold til andre land.

Abstract

The pension system in Norway ensures that everyone has a certain amount of accumulated wealth on the day of retirement. This report shows the value and distribution of this accumulated wealth among people in Norway in 2018. The total pension wealth is more than 4 times GDP, and on average about NOK 3 million per person.

The report shows the distribution of pension wealth across pension schemes, gender, age, education, industry and income. Earned rights in the National Insurance Scheme are by far the largest part of the pension wealth, while occupational pensions are more unevenly distributed both in terms of coverage rate and size. As many as 11 per cent have only pension wealth in the National Insurance Scheme when they approach retirement age. For most people, the pension wealth will be closely linked to the number of years of accumulation, their income and labor market history, so that it grows steadily towards retirement and then decreases with the annual payments. In the National Insurance Scheme, men and women have approximately the same average pension wealth, since even though men have a higher income on average, women have a higher life expectancy. On the other hand, men have higher pension wealth than women in occupational pensions and individual pension savings.

The higher the education, the higher the pension wealth. We find the largest pension wealth for people close to retirement in all education groups. People with primary school or no education reach an average calculated pension wealth of NOK 4.4 million at age 63, while those with university and college at a higher level achieve an average calculated pension wealth of NOK 9.4 million at age 65. Since accrued-to-date pension wealth is closely linked to age, we have also chosen to look more closely at the age group that is close to retirement age to illustrate the distribution across income and industry. Those who are employed in oil and gas extraction and mining have the largest pension wealth, both among women and men. We find the lowest pension wealth among employees in hotels and restaurants. Furthermore, we find that occupational pensions make up a greater part of the pension assets for people with high incomes, as pension rights on high incomes are to a smaller extent covered by the National Insurance Scheme.

The report provides calculations of accrued-to-date pension wealth based on a combination of information from pension providers and Statistics Norway's own calculations, done with a dynamic micro-simulation model called MOSART. There are several reasons why it may be important to have estimates of the distribution of households' pension wealth. First, accrued pension rights are of great importance for households' finances and their adjustments over the life course. Second, to the extent that compulsory savings through the pension system crowds out own savings, it will be difficult to compare wealth inequality across households and across countries when there are differences in pension systems (in terms of generosity, coverage and redistribution). The report therefore shows comparisons of pension wealth with other assets owned by households, and pension wealth in Norway compared with other countries, to the extent that is possible. The comparisons show that pension wealth in Norway is significant both relative to other household wealth and relative to other countries.

Innhold

Forord.....	3
Sammendrag.....	4
Abstract.....	5
1. Innledning.....	7
2. Formuen i omfang	8
2.1. Samlet pensjonsformue	8
2.2. Pensjonsformue i folketrygden	10
2.3. Pensjonsformue til de med tjenstepensjon.....	12
2.4. Individuell pensjonssparing	14
2.5. Pensjonsformue etter utdanning	14
3. Pensjonsformue i aldersgruppen 55-61 år	16
3.1. Ansatte etter næringsområde.....	16
3.2. Personer med annen yrkesstatus.....	17
3.3. Pensjonsformue desilfordelt.....	17
4. Pensjonsformue versus annen formue	19
5. Internasjonal sammenlikning	21
5.1. Danmark	21
5.2. Andre land.....	23
5.3. Pensjonsformue i nasjonalregnskapet	24
6. Oppsummering/sammendrag	26
Referanser.....	27
Vedlegg A: Dagens pensjonssystem	28
Vedlegg B: Databeskrivelse.....	30
Figurregister	36
Tabellregister.....	37

1. Innledning

Pensjonsformue er nåverdien av den framtidige strømmen av pensjonsytelser. Størrelsen på (den framtidige) pensjonsytelsen avhenger primært av inntekts-historien og antall opptjeningsår, mens summen av ytelsene også vil avhenge av lengden på pensjonsperioden, som igjen er avgrenset i hver ende av pensjonerings-alder og faktisk levealder. Dermed må det gjøres noen antakelser om pensjoneringstidspunkt og forventet levealder for hver enkelt. Forutsetningene som benyttes har betydning for verdien som beregnes. Dette introduserer en betydelig usikkerhet i slike beregninger til forskjell fra beregninger om status i en formue fra for eksempel innskuddsbaserte ordninger. Videre må det tas hensyn til at formuen ikke er tilgjengelig før personen faktisk går av med pensjon, og selv da vil den ofte bli utbetalt som en annuitet i stedet for som et engangsbeløp. Man har altså ikke råderett over formuen på samme måte som med bankinnskudd eller aksjer.

Omfanget av pensjonsrettigheter vil kunne påvirke behovet for og bruken av andre oppsparte midler, det vil si at det kan være samspillseffekter mot den finansielle formuen. Det kan også være relevant å studere nærmere hvordan oppbyggingen av pensjonsformue kan innvirke på annen sparing. En fordeling av pensjonsformuen etter sosioøkonomiske kjennetegn vil bidra til bedre å forstå ulike fordelingsmønstre i samfunnet. Å utelate den største formueskomponenten i slike studier kan avlede misvisende konklusjoner.

Pensjonsformuen består av opptjent formue eller pensjonsrettigheter fra en rekke ulike ordninger. Folketrygden er den grunnleggende pensjonsordningen i Norge som alle får. Jobber man i offentlig sektor har man i tillegg en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning som utbetales over levetiden. I privat sektor ble det i 2006 lovfestet obligatorisk tjenstepensjon (OTP) for de aller fleste ansatte, en tjenstepensjonsordning som overveiende er innskuddsbasert og utbetales frem til 77 år. I tillegg kan man tegne egen individuell pensjonsordning. Datagrunnlaget om opptjening av private tjenstepensjonsrettigheter på individnivå, er innhentet fra de fleste pensjonsleverandørene i Norge. Data om folketrygden og offentlig tjenstepensjon er beregnet ved hjelp av mikrosimuleringsmodellen MOSART, mens det for privat tjenstepensjon er det innhentet innskuddssaldo eller beregnet verdi fra Norsk Pensjon.

I Smogeli og Halvorsen (2019) ble det presentert beregnede tall for 2017. Denne rapporten viser tilsvarende tall for 2018, samt utviklingen fra 2017 til 2018. I kapittel 2 presenteres noen hovedtall som viser fordelingen av pensjonsformuen på ordninger, alder, kjønn og utdanning. Siden hittil opptjent pensjonsformue henger tett sammen med alder har vi i kapittel 3 valgt å se næyere på aldersgruppen som er nær pensjonsalder for å illustrere fordelingen på tvers av inntekt og næring. Kapittel 4 viser omfanget av pensjonsformue i forhold til annen formue i den ordinære formuesstatistikken, men kapittel 5 tar for seg sammenlikninger med andre land.

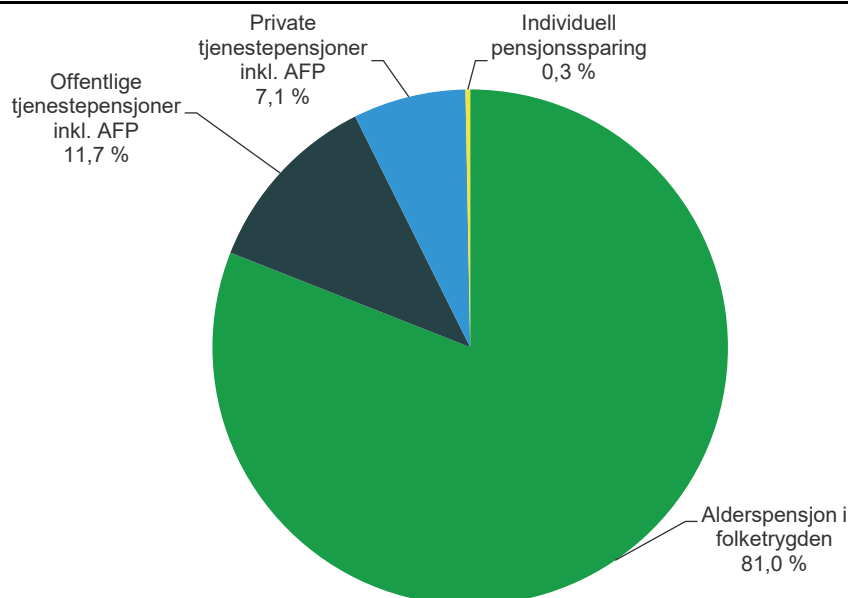
For en beskrivelse av pensjonssystemet, samt mer detaljert databeskrivelse, se henholdsvis vedlegg A og vedlegg B (alternativt Smogeli og Halvorsen, 2019). Siden folketrygden er en ytelsesbasert pensjonsordning har vi brukt en detaljert mikrosimuleringsmodell kalt MOSART til å beregne pensjonsrettigheter i folketrygden. For ytelsesbaserte tjenstepensjoner i offentlig sektor har vi kunnet bruke samme modell. For tjenstepensjoner i privat sektor og andre individuelle ordninger har vi benyttet informasjon levert direkte fra pensjonsleverandørene. En mer inngående beskrivelse av beregningene, samt følsomhet for alternative forutsetninger, finnes i egen rapport, se Fredriksen og Halvorsen (2019).

2. Formuen i omfang

2.1. Samlet pensjonsformue

Samlet pensjonsformue består av beregnede verdier¹ for hittil opptjente rettigheter i folketrygden, i offentlige og private tjenstepensjoner samt i individuelle ordninger. Den samlede pensjonsformuen for bosatte personer 17 år og eldre ved utgangen av 2018 utgjorde til sammen 12 704 milliarder kroner. Pensjonsformuen er dermed beregnet til å være 4,3 ganger større enn BNP i 2018.²

Figur 2.1 Pensjonsformuens sammensetning¹. 2018



¹ Bosatte 17 år og over.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 1 viser tydelig at opptjente rettigheter i folketrygden er den dominerende delen av pensjonsformuen. Av samlet pensjonsformue, utgjorde opptjening i folketrygden hele 10 287 milliarder kroner eller 81,0 prosent av totalen. Pensjonsformuen i tjenstepensjoner utgjorde en samlet verdi på 2 379 milliarder kroner hvorav 1 481 milliarder kroner er verdien av tjenstepensjon i offentlig sektor og 899 milliarder kroner er verdien av private tjenstepensjoner. Private og offentlige tjenstepensjoner utgjorde 18,7 prosent av den samlede pensjonsformuen i 2018. I tillegg har bosatte personer en hittil opptjent pensjonsformue i individuelle ordninger på 37 milliarder kroner ved utgangen av 2018. I andel av totalen utgjør de individuelle ordningene svært lite, bare 0,3 prosent.

Tabell 2.1 viser endringene fra fjoråret i de ulike pensjonsordningene. Den samlede pensjonsformuen har økt med 601 milliarder kroner eller 5,0 prosent. Økningen i alderspensjon fra folketrygden er på 406 milliarder kroner og offentlige og private tjenstepensjoner har økt med 195 milliarder kroner. Økningen i folketrygden skyldes dels at den vokser i takt med grunnbeløpsreguleringen og dels at nye årskull kommer inn med høyere beregnet pensjonsformue (særlig kvinner). I tillegg er det noe befolkningsvekst. Merk at vi ved publisering av forrige rapport ikke hadde tilgjengelig data for private tjenstepensjonsordninger og individuell pensjonssparing for 2017 og derfor brukte tall for 2018.³ Endringene i tjeneste-

¹ De beregnede verdiene avhenger av forutsetninger om levealder, pensjoneringstidspunkt og diskonteringsrente, se Vedlegg B for en detaljert beskrivelse. Særlig vil valg av diskonteringsrente ha mye å si for nivået på pensjonsformuen.

² BNP Fastlands-Norge var 2 935 milliarder kroner i 2018.

³ I begge beregningene er det benyttet data fra perioden fra oktober 2018 til januar 2019, både for privat tjenstepensjon og individuell pensjonssparing. Eventuelle endringer skyldes justering av

pensjon fra 2017 til 2018 skyldes derfor i hovedsak offentlige tjenstepensjonsordninger. Årsakene bak den noe kraftigere økningen av pensjonsformue i offentlig tjenstepensjon er mer sammensatt. Økningen er delvis forklart av de samme faktorene som for folketrygden, altså at nye årskull kommer inn med høyere beregnet pensjonsformue, men også den nye avtalen for offentlig tjenstepensjon som forårsaker endringer i beregningsmetodene (blant annet at alle født 1963 eller senere vil få sin opptjening før 2020 som en oppsatt pensjon). I tillegg har grunnlagsdataene i MOSART-modellen blitt noe forbedret siden forrige rapport. En annen komponent som vokser kraftig er AFP i privat sektor, hvor den nye ordningen fra 2011 nå gradvis fases inn. Siden vi ikke regner denne som en rettighet før man faktisk starter uttak får vi derfor nye årskull hvert år som kommer inn i ordningen med livsvarig tillegg.

Tabell 2.1 Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og over etter pensjonsordning. Sum pensjonsformue og endring. 2017 og 2018

	Beregnet pensjonsformue i 2018, mrd. kr.	Beregnet pensjonsformue i 2017, mrd. kr.	Prosentvis endring
Samlet beregnet pensjonsformuen	12 703,6	12 102,2	5,0
Alderspensjon i folketrygden	10 287,2	9 880,8	4,1
Offentlige og private tjenstepensjoner inkl. AFP	2 379,4	2 184,5	8,9
Individuell pensjonssparing	37,0	36,9	0,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Folketrygden sikrer alle en minste pensjonsinntekt selv om man har lav eller ingen inntekt. I tillegg sikres de yrkesaktive en pensjon som står i forhold til inntekten. Det er likevel noen personer i statistikken som ikke har opptjening i folketrygden. Dette skyldes enten at de er så unge at de ennå ikke oppfyller minimumskravet på tre års trygdetid⁴, eller at det er personer som har bodd i landet i mindre enn tre år. Av i alt 4 268 877 bosatte personer 17 år og eldre ved utgangen av 2018, hadde 50 693 personer ikke startet opptjening av rettigheter i folketrygden og har dermed ingen beregnet pensjonsformue i folketrygden.

Tabell 2.2 Antall bosatte 17 år og over med rettighet i folketrygden og i kombinasjon med tjenstepensjon, etter kjønn. Absolutte tall og prosent. 2018

	I alt	Menn	Kvinner
Absolutte tall			
Bosatte 17 år og over med folketrygd i alt	4 218 184	2 116 121	2 102 063
Herav:			
Kun med alderspensjon fra folketrygden	23,7	22,4	25,0
Folketrygd og offentlig tjenstepensjonsordning ¹	32,2	22,5	42,0
Folketrygd og privat tjenstepensjonsordning ¹	55,8	64,2	47,4

¹ Inkludert 520 220 personer som har en kombinasjon av folketrygd samt offentlig og privat tjenstepensjon

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det er altså 1,2 prosent bosatte 17 år og over som ikke har opptjening i folketrygden. Samtidig viser tabell 2.2 at det er 23,7 prosent som *kun* har folketrygd. Av disse er det en større andel kvinner enn menn. Det vil si at 76,3 prosent av personer med opptjening av alderspensjon i folketrygden også har opptjente rettigheter i tjenstepensjoner. 32,2 prosent har en kombinasjon av folketrygd og tjenstepensjon i offentlig sektor, og 55,8 prosent en kombinasjon av folketrygd og privat tjenstepensjon. Kvinner har i større grad offentlig tjenstepensjon, mens menn dominerer blant de som har privat tjenstepensjon.

Tabell 2.3 viser hvordan pensjonsformuen fordeler seg på de ulike ordningene. I denne tabellen inngår pensjonsformuen for bosatte betinget på at man har en

forventet levealder i beregningen av livsvarige ytelser samt ny beregning av private tjenstepensjoner under utbetaling.

⁴ For å ha rett til alderspensjon må man som hovedregel ha hatt pensjonsgivende inntekt og/eller ha minst tre års trygdetid. Som trygdetid regnes antall kalenderår fra en person har fylt 16 år til og med det året hun eller han fylte 66 år. Videre vil personer som er født i 1954 og senere være sikret noe pensjon hvis de har hatt pensjonsgivende inntekt.

rettighet i ordningene. Som vi har sett utgjør pensjonsformuen fra folketrygden den største delen av samlet pensjonsformue med i gjennomsnitt 2 439 000 kroner ifølge tabell 2.3.

Tabell 2.3 Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og over etter pensjonsordning. Antall med beløp, sum pensjonsformue, gjennomsnitt og median. 2018

	Antall med beløp	Beregnet pensjonsformue, mrd. kr.	Gjennomsnittlig pensjonsformue, kroner	Median pensjonsformue, kroner
Samlet beregnet pensjonsformuen	4 218 359	12 703,6	3 012 000	2 609 000
Alderspensjon i folketrygden	4 218 184	10 287,2	2 439 000	2 295 000
Offentlige og private tjenestepensjoner inkl. AFP	3 194 371	2 379,4	745 000	307 000
Offentlige tjenestepensjoner inkl. AFP ¹	1 359 539	1 480,9	1 089 000	755 000
Tjenestepensjon i Statens Pensjonskasse inkl. AFP	746 571	821,6	1 100 000	744 000
Tjenestepensjon i annen offentlig virksomhet inkl. AFP	851 348	659,3	774 000	480 000
Private tjenestepensjoner inkl. AFP ¹	2 355 052	898,5	382 000	118 000
Private innskuddspensjoner	1 985 019	300,5	151 000	78 000
Private ytelsespensjoner	790 422	519,9	658 000	294 000
AFP i privat sektor	76 615	78,1	1 019 000	1 059 000
Individuell pensjonssparing	353 233	37,0	105 000	48 000

¹ Inkludert 520 220 personer som har en kombinasjon av folketrygd samt offentlig og privat tjenestepensjon

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det er flere personer som har private tjenestepensjoner enn personer som har offentlig tjenestepensjon, men verdien av offentlig tjenestepensjon er større. Verdien av privat tjenestepensjon på 899 milliarder kroner utgjør litt over halvparten av verdien til offentlig tjenestepensjon. Ser vi på antallet er det noe over 995 000 flere som har privat tjenestepensjon enn offentlig tjenestepensjon. Gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue i offentlig tjenestepensjon utgjør 1 089 000 kroner, mens beregnet snitt i privat tjenestepensjon utgjør 382 000 kroner, eller om lag 35 prosent av pensjonsformue i offentlig sektor. Som vi ser, er det store forskjeller i hittil opptjent pensjonsformue i privat tjenestepensjon. Personer som har privat ytelsespensjon, har i snitt 658 000 kroner i opptjent pensjonsformue fra tjenestepensjon, mens de med privat innskuddspensjon har i 151 000 kroner. Det siste henger blant annet sammen med at det var først i 2006 at vi fikk lov om OTP eller obligatorisk tjenestepensjon i privat sektor, og de aller fleste tjenestepensjoner i privat sektor opprettet etter 2006 er innskuddspensjoner.

Gjennomsnittlig pensjonsformue dekker over store variasjoner mellom individer. Typisk vil denne variasjonen være knyttet til alder, inntektshistorie og arbeidsmarkedstilknytning. Unge personer har bare så vidt begynt sin opptjening, mens personer som nærmer seg pensjonsalder har tjent opp sin fulle pensjonsformue. Noen har allerede gått av med pensjon og begynt å tære på sin formue. Siden folketrygden er en grunnsikring som dekker alle, vil denne være jevnere fordelt enn andre ordninger. I tabellen er dette illustrert ved at det er liten forskjell på gjennomsnitt og median. Ser en på medianverdien av opptjeningen i folketrygden på 2 295 000 kroner, er den vel 140 000 kroner lavere enn i pensjonsformuen i snitt. Tjenestepensjoner varierer i større grad med arbeidsmarkedstilknytning og innretning på ordningene, slik at det er større spredning og mer ulikhet i fordelingen av tjenestepensjoner enn for folketrygden. Dette er også reflektert i at gjennomsnittet ligger en god del høyere enn medianen for de fleste ordninger. Medianverdien av tjenestepensjoner er på 307 000 kroner, nesten 440 000 kroner lavere enn gjennomsnittsverdien.

2.2. Pensjonsformue i folketrygden

I tabell 2.4 ser vi på fordelingen av beregnet pensjonsformue i folketrygden etter alder og kjønn for bosatte 17 år og eldre. Alle med opptjening i folketrygden hadde i gjennomsnitt en beregnet pensjonsformue på vel 2,4 millioner kroner. Fordi pensjonsformuen påvirkes av antall opptjeningsår med tilhørende inntektshistorie,

er den svært aldersavhengig. Pensjonsformuen er økende med alder frem til aldersgruppen 62-66 år, for deretter å synke som følge av uttak av pensjon og redusert yrkesdeltaking. I aldersgruppen 62-66 år er gjennomsnittlig pensjonsformue i folketrygden på noe over 4,6 millioner kroner, mens den er nesten 4,2 millioner kroner for aldersgruppen 67-71 år og nær 4,3 millioner kroner for aldersgruppen 57-61 år. I de yngste aldersgruppene utgjør garantipensjonen det viktigste elementet i pensjonsformuen ettersom pensjon basert på inntekt vanligvis starter en del senere. Garantipensjonen sikrer et minstenivå på pensjonen basert på trygdetid for de med liten eller ingen inntekt⁵. Blant de eldre får inntekt en større betydning for pensjonsformuen, men kun opp til et visst nivå. Inntekt over 7,1 G gir ikke grunnlag for pensjon fra folketrygden for personer tilknyttet nytt regelverk, mens personer som tilhører gammelt regelverk får redusert grunnlaget for pensjon med 1/3 av inntekten mellom 6 og 12 G.

Tabell 2.4 Bosatte personer 17 år og over. Gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue i folketrygden, etter kjønn og alder. Antall med beløp og gjennomsnitt. Kroner. 2018

	Antall personer med beløp	Gjennomsnitt
Alle	4 218 184	2 439 000
Kjønn		
Menn	2 116 121	2 455 000
Kvinner	2 102 063	2 423 000
Alder		
17-21 år	296 774	313 000
22-26 år	347 759	702 000
27-31 år	372 977	1 061 000
32-36 år	355 967	1 437 000
37-41 år	344 979	1 889 000
42-46 år	362 279	2 431 000
47-51 år	377 286	3 015 000
52-56 år	349 227	3 614 000
57-61 år	315 654	4 264 000
62-66 år	292 453	4 621 000
67-71 år	266 482	4 170 000
72-76 år	223 030	3 415 000
77-81 år	138 222	2 372 000
82 år og eldre	175 095	1 215 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Videre viser tabellen at det er liten forskjell på kvinner og menn. Kvinner lever lenger – noe som gir høyere beregnet formue siden formuesverdien er beregnet som summen av forventede utbetalinger – mens menn har høyere livstidsinntekt. Opptjeningsreglene i folketrygden er dessuten i favør av kvinner (Halvorsen og West Pedersen, 2019). Det er først og fremst i aldersgruppene 57-61 år og eldre at menn i snitt har høyere pensjonsformue enn kvinner. Dette skyldes at jo mer opptjeningsstid som ligger bak, jo større blir forskjellen mellom menn og kvinner.

Kun folketrygd og ingen tjenestepensjon

Som vist i tabell 2.2 er det 23,7 prosent som kun har opptjent rettigheter i folketrygden. Tabell 2.5 viser flere detaljer for denne gruppen, blant annet at den består i stor grad av pensjonister og ungdommer. Blant de yngste aldersgruppene er det ikke stor forskjell i antall kvinner og menn eller deres opptjening i folketrygden. Blant de aller eldste er det langt flere kvinner enn menn, i aldersgruppen pluss 82 år er hele 64 prosent kvinner med en pensjonsformue på 1 000 000 kroner i snitt.

⁵ Garantipensjonen er et element i pensjonssystemet som skal sikre et minstenivå på pensjonen også for personer med lav livstidsopptjening. Man kan derfor argumentere for at det blir noe kunstig å tillegge denne minstesikringen til personer som bare er tidlig ute i livsløpet. Se Fredriksen og Halvorsen (2019) for en alternativ kontrafaktisk beregning uten garantipensjon.

Tabell 2.5 Bosatte personer 17 år og over med kun en rettighet i folketrygden (ingen tjenestepensjon) og beregnet pensjonsformue i folketrygden, etter kjønn og alder. Andel personer og gjennomsnitt. Kroner. 2018

	Alle		Menn		Kvinner	
	Andel ¹ personer med beløp	Gjennom- snitt	Andel menn med beløp	Gjennom- snitt	Andel kvinner med beløp	Gjennom- snitt
Alle	23,7	1 292 000	47,4	1 308 000	52,6	1 278 000
Alder						
17-21 år	87,5	295 000	50,3	283 000	49,7	306 000
22-26 år	43,7	638 000	47,5	611 000	52,5	663 000
27-31 år	22,0	790 000	45,2	762 000	54,8	813 000
32-36 år	15,6	911 000	44,2	866 000	55,8	947 000
37-41 år	13,5	1 202 000	45,2	1 147 000	54,8	1 248 000
42-46 år	11,5	1 585 000	46,8	1 500 000	53,2	1 659 000
47-51 år	10,9	2 033 000	49,0	1 940 000	51,0	2 122 000
52-56 år	11,0	2 456 000	50,2	2 353 000	49,8	2 561 000
57-61 år	11,2	2 870 000	49,9	2 847 000	50,1	2 892 000
62-66 år	13,9	3 397 000	47,9	3 539 000	52,1	3 266 000
67-71 år	18,9	3 251 000	48,6	3 442 000	51,4	3 070 000
72-76 år	25,0	2 763 000	48,3	3 021 000	51,7	2 523 000
77-81 år	30,6	2 010 000	46,4	2 178 000	53,6	1 865 000
82 år og eldre	33,6	1 052 000	36,0	1 143 000	64,0	1 000 000

¹ Andel av alle bosatte 17 år og over med rettighet i folketrygden i det aktuelle aldersintervallet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.3. Pensjonsformue til de med tjenestepensjon

Tjenestepensjonen utgjør et tillegg til pensjonen fra folketrygden. Det eksisterende systemet for offentlig tjenestepensjon som gjelder til og med 1962-kullet og privat ytelsespensjon skal sikre at årlig alderspensjon utgjør en viss prosent av sluttlønnen. Ved innskuddspensjon i privat sektor investeres en prosentandel av lønnen til pensjon hvert år. Utbetalingen er tidsbegrenset, men skal vare i minst 10 år. Videre er tjenestepensjonsordningene utformet slik at i hovedsak all inntekt opp til 12 G gir grunnlag for pensjon. Den øvre inntektsgrensen er med andre ord høyere i tjenestepensjonsordningene enn i folketrygden, og tjenestepensjon vil derfor utgjøre en større del av pensjonsformuen for de med høy inntekt.

Gjennomsnittlig pensjonsformue til personer med offentlig tjenestepensjon i tillegg til folketrygden utgjorde nesten 4,6 millioner kroner, hvor kvinner i snitt har opptjent 4,3 millioner kroner og menn i snitt 5,0 millioner kroner. Kvinner har i snitt en opptjent pensjonsformue som utgjør 86 prosent av det menn har opptjent i denne gruppen. Dette henger sammen med at flere menn har høyere stillinger og bedre lønn, samtidig som kvinner jobber mer deltid.

Gjennomsnittlig pensjonsformue i alt for personer med privat tjenestepensjon i tillegg til folketrygden utgjorde om lag 3,2 millioner kroner hvor kvinner i snitt har opptjent nesten 3,1 millioner kroner og menn 3,3 millioner kroner. Opptjent pensjonsformue blant kvinner utgjør 94 prosent av det menn har opptjent i denne gruppen ifølge tabell 2.6.

Med andre ord er opptjent pensjonsformue i privat sektor betydelig lavere i snitt enn for personer med opptjente pensjonsrettigheter i offentlig sektor. Som tidligere nevnt, ble obligatorisk tjenestepensjon først innført i 2006, så mange har hatt få år med opptjening av privat tjenestepensjon. I tillegg finner vi mange ansatte i servicenæringer med relativt lav lønn og små stillingsbrøker. Tjenestepensjonen opptjenes gjennom et arbeidsforhold, og vi ser at den har lite å si for den samlede pensjonsformuen blant de yngste aldersgruppene. Etter hvert som man kommer opp i alder, får tjenestepensjonen større betydning både på grunn av opptjeningstid og fordi andelen med inntekt over grensen for pensjonsgrunnlaget i folketrygden øker.

Tabell 2.6 Bosatte personer 17 år og over med offentlig og privat tjenestepensjon i tillegg til folketrygden etter kjønn og alder. Gjennomsnitt. Kroner. 2018

	Med offentlig tjenestepensjon ¹			Med privat tjenestepensjon ¹		
	Pensjonsformue i alt	Alderspensjon fra folketrygden	Offentlig tjenestepensjon inkl. AFP	Pensjonsformue i alt	Alderspensjon fra folketrygden	Privat tjenestepensjon inkl. AFP
Alle	4 552 000	3 307 000	1 089 000	3 181 000	2 619 000	382 000
Kjønn						
Menn	5 025 000	3 460 000	1 332 000	3 258 000	2 669 000	433 000
Kvinner	4 298 000	3 225 000	958 000	3 076 000	2 551 000	311 000
Alder						
17-21 år	520 000	493 000	26 000	477 000	439 000	38 000
22-26 år	958 000	856 000	93 000	798 000	743 000	52 000
27-31 år	1 507 000	1 261 000	229 000	1 240 000	1 120 000	96 000
32-36 år	2 160 000	1 703 000	422 000	1 719 000	1 503 000	156 000
37-41 år	2 903 000	2 194 000	644 000	2 284 000	1 946 000	241 000
42-46 år	3 721 000	2 727 000	892 000	2 987 000	2 486 000	348 000
47-51 år	4 561 000	3 294 000	1 115 000	3 767 000	3 091 000	456 000
52-56 år	5 447 000	3 881 000	1 360 000	4 649 000	3 736 000	594 000
57-61 år	6 241 000	4 497 000	1 510 000	5 582 000	4 473 000	714 000
62-66 år	6 870 000	4 923 000	1 688 000	6 193 000	4 819 000	926 000
67-71 år	6 237 000	4 525 000	1 492 000	5 180 000	4 268 000	596 000
72 år og eldre	3 895 000	2 782 000	956 000	3 062 000	2 538 000	378 000

¹ Inkludert 520 220 personer som har en kombinasjon av folketrygd samt offentlig og privat tjenestepensjon

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Ulike tjenestepensjonsordninger blant arbeidsgivere fører ofte til endringer i pensjonsavtaler ved skifte av jobb. Det er med andre ord relativt mange med rettigheter til tjenestepensjonsordninger opptjent fra tidligere arbeidsforhold. I tabell 2.7 har vi forsøkt å skille mellom de som har pensjonsrettigheter fra nåværende eller tidligere arbeidsforhold i de to store offentlige tjenestepensjonsordningene samt private innskudds- eller ytelsespensjoner. I tillegg har vi inkludert personer som har startet uttak av tjenestepensjon fra de ulike ordningene i tabellen.

Som vi ser i tabell 2.7 har om lag 206 000 personer opparbeidede rettigheter i Statens pensjonskasse fra tidligere arbeidsforhold. Tilsvarende tall for Kommunal Landspensjonskasse er nesten 166 000. Nær 1 030 000 har pensjonskapitalbevis eller opparbeidede rettigheter fra tidligere arbeidsforhold med private innskuddspensjoner og noe over 542 000 har fripoliser eller opparbeidede rettigheter fra tidligere arbeidsforhold med private ytelsespensjoner.

Igjen ser vi at det er store forskjeller mellom de private pensjonsordningene når det gjelder opparbeidede rettigheter. Personer med privat innskuddspensjon fra tidligere arbeidsforhold har en gjennomsnittlig pensjonsformue på 69 000 kroner i tjenestepensjon mens personer med privat ytelsespensjon har 466 000 kroner. Blant personer som er i et arbeidsforhold med privat innskuddspensjon er den gjennomsnittlige pensjonsformuen på 126 000 kroner i tjenestepensjon og 1 151 000 kroner i privat ytelsespensjon.

Tabell 2.7 Bosatte personer 17 år og over med tjenestepensjon etter rettighet¹. Antall med beløp, sum tjenestepensjon, gjennomsnitt og median. 2018

	Antall med beløp	Beregnet pensjonsformue, mrd. kr.	Gjennomsnittlig pensjonsformue, kroner	Median pensjonsformue, kroner
Tjenestepensjonsrettigheter i SPK	271 141	388,4	1 433 000	1 087 000
Rettigheter i SPK fra tidligere arbeidsforhold	206 125	117,1	568 000	288 000
Startet uttak av tjenestepensjon fra SPK	235 909	286,8	1 216 000	969 000
Tjenestepensjonsrettigheter i KLP	333 825	299,6	897 000	577 000
Rettigheter fra KLP fra tidligere arbeidsforhold	165 653	90,6	547 000	244 000
Startet uttak av tjenestepensjon fra KLP	186 326	162,7	873 000	686 000
Private innskuddspensjoner	1 369 839	173,2	126 000	62 000
Private innskuddspensjoner fra tidligere arbeidsforhold	1 029 727	71,1	69 000	30 000
Startet uttak av privat innskuddspensjon	166 697	56,1	337 000	176 000
Private ytelsespensjoner	175 858	202,5	1 151 000	726 000
Private ytelsespensjoner fra tidligere arbeidsforhold	542 387	252,8	466 000	216 000
Startet uttak av private ytelsespensjoner	130 655	64,6	495 000	277 000

¹ Inkluderer kun personer med beregnet pensjonsformue. Personer med kort opptjeningsstid i offentlige tjenestepensjonsordninger er utelatt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.4. Individuell pensjonssparing

Som tidligere nevnt utgjør individuell pensjonssparing en svært liten del av den samlede pensjonsformuen. Dette er en privat sparing som kommer i tillegg til det man vil få fra folketrygden og tjenestepensjonen. Tabell 2.8 viser at det er en større andel menn enn kvinner blant de som har individuell pensjonssparing. Videre ser vi at menn også sparer mer enn kvinner med en gjennomsnittlig pensjonsformue på 116 000 kroner mot 87 000 kroner i individuell pensjonssparing.

Tabell 2.8 Bosatte personer 17 år og over med individuell pensjonssparing, etter kjønn og alder. Antall med beløp, andel personer og gjennomsnitt. Kroner. 2018

	Alle	Menn		Kvinner	
	Antall personer med beløp	Andel menn med beløp	Gjennomsnitt	Andel kvinner med beløp	Gjennomsnitt
Alle	353 233	60,9	116 000	39,1	87 000
Alder					
17-21 år	1 019	60,7	7 000	39,3	5 000
22-26 år	7 019	58,6	11 000	41,4	10 000
27-31 år	18 448	59,0	21 000	41,0	19 000
32-36 år	26 631	61,9	31 000	38,1	28 000
37-41 år	34 811	62,2	42 000	37,8	39 000
42-46 år	44 264	61,4	57 000	38,6	52 000
47-51 år	46 875	59,9	74 000	40,1	66 000
52-56 år	46 834	58,8	106 000	41,2	89 000
57-61 år	48 893	59,2	170 000	40,8	129 000
62-66 år	47 627	61,1	246 000	38,9	162 000
67-71 år	13 196	67,7	278 000	32,3	177 000
72-76 år	10 547	66,5	196 000	33,5	117 000
77-81 år	3 383	70,3	206 000	29,7	182 000
82 år og eldre	3 686	60,1	158 000	39,9	142 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.5. Pensjonsformue etter utdanning

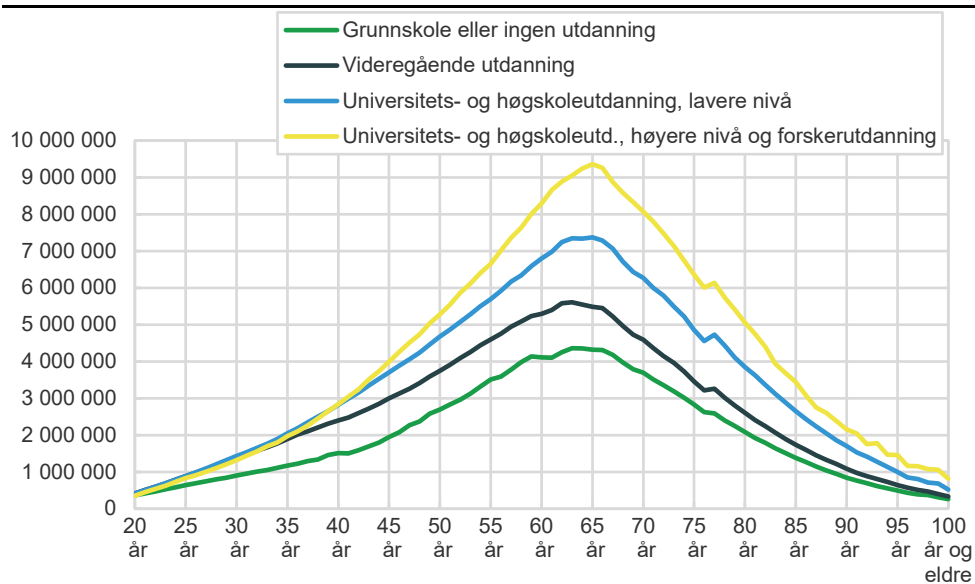
Pensjonsformuen reflekterer inntekt, og det er en klar sammenheng mellom utdanning og fordeling av pensjonsformue. Gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue for de med grunnskole eller ingen utdanning blant bosatte 20 år og over er vel 2,1 millioner kroner, mens de med utdanning fra universitet eller høyskole på høyeste nivå har i gjennomsnitt nesten 4,1 millioner kroner i pensjonsformue. Til sammenligning har de med videregående utdanning 3,2 millioner kroner, og de med universitets- og høyskole på lavere nivå 3,6 millioner kroner.

Figur 2.2 viser gjennomsnittlig pensjonsformue fordelt etter utdanning og alder. Blant de yngste er sammenhengen mellom pensjonsformue og utdanning mindre tydelig, ettersom disse i liten grad har opparbeidet seg rettigheter gjennom inntekt,

men allerede i begynnelsen av 20-årene blir det klare forskjeller mellom de med grunnskole og ingen utdanning og de med utdanning utover dette. I begynnelsen av 30-årene oppstår det et skille mellom de med videregående utdanning og de med universitets- og høyskoleutdanning, og i begynnelsen av 40-årene vil de med universitets- og høyskoleutdanning på høyere nivå ha opparbeidet seg en pensjonsformue som er større enn de med universitets- og høyskoleutdanning på lavere nivå.

Størst pensjonsformue finner vi for personer i midten av 60-årene i alle utdanningsgrupper. Personer med grunnskole eller ingen utdanning har en gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue på nesten 4,4 millioner kroner ved 63-års alder, mens de med universitets- og høyskole på høyere nivå oppnår en gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue på om lag 9,4 millioner kroner ved 65 år.

Figur 2.2 Gjennomsnittlig pensjonsformue, etter utdanning og alder¹. Kroner. 2018



¹ Bosatte 20 år og over med rettighet i folketrygden
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3. Pensjonsformue i aldersgruppen 55-61 år

Som vi har sett i tidligere tabeller og figurer, er pensjonsformuen svært alders-avhengig. Det gjør det vanskelig å sammenligne på tvers av andre kjennetegn, som for eksempel næringsområde, da disse kan være preget av forskjeller i alderssammensetning og inntekstshistorikk. Derfor vil vi i det følgende kapittelet se kun på personer i aldersgruppen 55-61 år.

3.1. Ansatte etter næringsområde

Tabell 3.1 viser personer med tjenstepensjon og i hvilket næringshovedområde de har mottatt lønn fra eller er ansatt i. Nesten 62 000 personer av denne gruppen som har mottatt lønn i 2018, er ifølge inntekststatistikk enten stønadsmottakere, selvstendige næringsdrivende eller er ikke ansatt. Denne gruppen har en gjennomsnittlig pensjonsformue på 4,2 millioner kroner og tjenstepensjoner på 637 000 kroner.

Tabell 3.1 Bosatte personer 55-61 år med tjenstepensjon etter hovednæringsområde. Gjennomsnitt. Kroner. 2018

	Menn			Kvinner		
	Samlet beregnet pensjonsformue	Alderspensjon fra Folketrygden	Offentlige og private tjenstepensjoner inkl. AFP	Samlet beregnet pensjonsformue	Alderspensjon fra Folketrygden	Offentlige og private tjenstepensjoner inkl. AFP
Alle ansatte	5 682 000	4 351 000	1 302 000	5 495 000	4 243 000	1 235 000
Jordbruk, skogbruk og fiske	4 693 000	4 120 000	527 000	4 372 000	3 866 000	483 000
Olje- og gass og bergverk	8 168 000	5 209 000	2 926 000	8 727 000	5 294 000	3 410 000
Industri	5 381 000	4 486 000	868 000	5 072 000	4 315 000	738 000
Kraftforsyning	7 769 000	5 034 000	2 712 000	7 078 000	4 803 000	2 258 000
Vannforsyning	5 479 000	4 333 000	1 126 000	5 908 000	4 475 000	1 417 000
Bygge- og anleggsvirksomhet	4 951 000	4 261 000	664 000	5 194 000	4 417 000	757 000
Varehandel	5 300 000	4 510 000	757 000	4 722 000	4 197 000	507 000
Samferdsel	5 600 000	4 354 000	1 220 000	5 672 000	4 438 000	1 211 000
Hotell- og restaurant	3 864 000	3 428 000	413 000	3 958 000	3 600 000	342 000
Informasjon og kommunikasjon	6 916 000	5 024 000	1 857 000	6 518 000	4 954 000	1 541 000
Finanstjenester	8 061 000	5 104 000	2 924 000	7 074 000	4 977 000	2 071 000
Omsetning og drift av fast eiendom	5 630 000	4 561 000	1 023 000	5 339 000	4 419 000	888 000
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	6 610 000	4 900 000	1 666 000	5 929 000	4 705 000	1 194 000
Forretningsmessig tjenesteyting	4 558 000	3 740 000	798 000	4 455 000	3 777 000	665 000
Offentlig administrasjon og forsvar	7 546 000	4 793 000	2 724 000	6 809 000	4 673 000	2 120 000
Undervisning	6 671 000	4 509 000	2 141 000	6 365 000	4 540 000	1 809 000
Helse- og sosialtjenester	6 133 000	4 232 000	1 872 000	5 638 000	4 268 000	1 356 000
Kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter	5 414 000	4 229 000	1 159 000	5 340 000	4 251 000	1 074 000
Sosiale tjenester	6 114 000	4 424 000	1 663 000	5 821 000	4 439 000	1 360 000
Ikke oppgitt ¹	4 259 000	3 560 000	673 000	4 223 000	3 581 000	628 000

¹Se tabell 3.2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Størst pensjonsformue, både blant kvinner og menn, har de som er ansatt i olje- og gassutvinning og bergverksdrift med noe over 8,7 millioner kroner i snitt blant kvinner og omtrent 8,2 millioner kroner blant menn. Dette er også næringen med størst tjenstepensjon, henholdsvis 3,4 millioner kroner blant kvinner og 2,9 millioner kroner blant menn. Desidert lavest pensjonsformue finner vi blant ansatte i hotell og restaurantvirksomhet, med litt under 4,0 millioner kroner for kvinner og 3,9 millioner kroner for menn. Den beregnede formuen fra tjenstepensjon i denne næringen er på 342 000 kroner for kvinner og 413 000 for menn.

Som en konsekvens av at menn tradisjonelt har høyere lønn enn kvinner i snitt, vil de også ha høyere opptjening av pensjon enn sine kvinnelige kollegaer. Dette gjelder i de fleste næringshovedområder, med noen få unntak. I næringshovedområdene olje- og gassutvinning og bergverksdrift, vannforsyning, bygge- og anleggsvirksomhet, samferdsel og hotell og restaurantvirksomhet har kvinner i snitt høyere opptjening av pensjonsformue enn menn. I noen av næringene kan dette forklares ved at det er noen få kvinner, og at kvinnene har høyere utdanning enn flertallet av sine mannlige kollegaer.

3.2. Personer med annen yrkesstatus

Som nevnt innledningsvis var det omtrent 62 000 stønadsmottakere, selvstendig næringsdrivende og ikke yrkesaktive (studenter og andre ikke ansatte) blant de med opptjent tjenstepensjon i 2018. Den største gruppen blant disse, på over 46 000 personer, er stønadsmottakere med en gjennomsnittlig pensjonsformue på 4,1 millioner kroner og en tjenstepensjon på 662 000 kroner.

Tabell 3.2 Bosatte 55-61 år og med tjenstepensjon og uoppgett næring og ikke definert som ansatte etter sosioøkonomisk status. Gjennomsnitt. Kroner. 2018

Sosioøkonomisk status	Antall personer	Gjennomsnitt		
		Samlet beregnet pensjonsformue	Alderspensjon fra Folketrygden	Offentlig og privat tjenstepensjon
Alle ikke ansatte	61 610	4 206 000	3 549 000	637 000
Selvstendige i primærnæringene	1 355	4 701 000	4 289 000	320 000
Selvstendige i andre næringer	6 636	5 240 000	4 494 000	693 000
Stønadsmottakere	46 474	4 097 000	3 422 000	662 000
Andre ikke ansatte	7 145	3 862 000	3 360 000	482 000

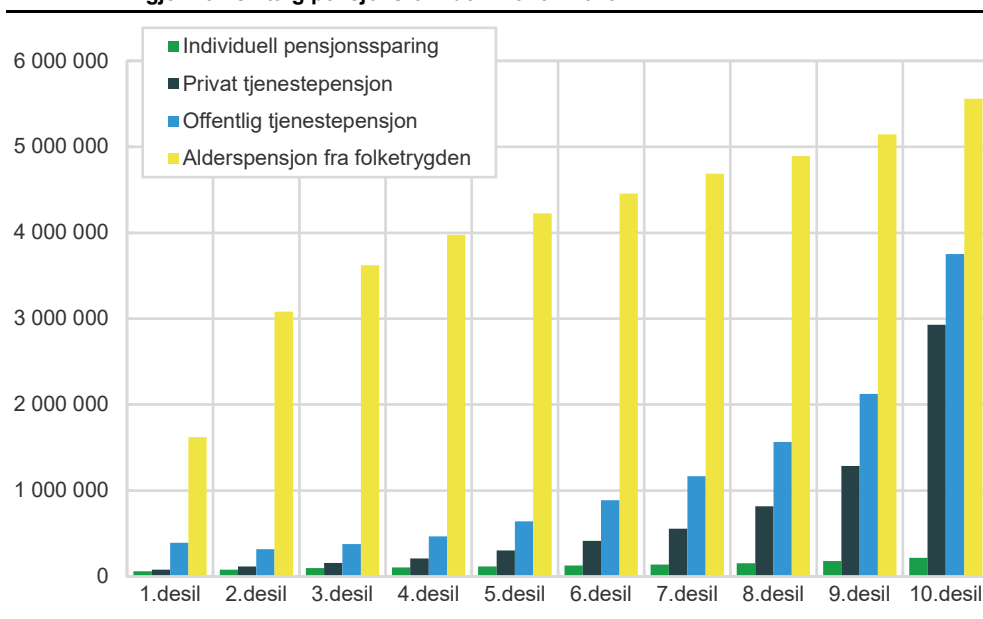
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.3. Pensjonsformue desilfordelt

I dette avsnittet undersøker vi sammensetningen av pensjonsformuen i ulike desiler av samlet pensjonsformue. I figur 3.1 har vi desilfordelt samlet pensjonsformue og beregnet gjennomsnittlig nåverdi av hittil opptjente pensjonsrettigheter i folketrygden, offentlig tjenstepensjon, privat tjenstepensjon og individuell pensjonssparing for alle bosatte personer med rettighet i pensjonsordningene fra 55-61 år.

Figur 3.1 viser tydelig at folketrygden er rimelig jevnt fordelt over formuesfordelingen, mens tjenstepensjonene er mye mer ujevnt fordelt. Ikke overraskende finner vi at de nederste desilene nesten bare har rettigheter i folketrygden, og det er først i de øverste desilene at formue i form av tjenstepensjon gjør seg gjeldene. I tiende desil utgjør den gjennomsnittlige offentlige tjenstepensjonen 38 prosent av pensjonsformuen, og den gjennomsnittlige private tjenstepensjonen 29 prosent.

Figur 3.1 Bosatte personer 55-61 år. Ulike pensjonsrettigheter etter desiler for gjennomsnittlig pensjonsformue. Kroner. 2018



Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nå kan det tenkes mange måter å illustrere den ujevne fordelingen av pensjonsrettigheter og pensjonsformue på, og det må tas forbehold om at i en slik

figur vil det være mange faktorer som bidrar til å forklare den ujevne fordelingen. Figuren illustrerer i stor grad hvordan inntekt over livsløpet påvirker opptjening av pensjonsformuen gjennom de ulike ordningene i pensjonssystemet. De med minst pensjonsformue har ofte lav livstidsinntekt, gjerne i kombinasjon med svak arbeidsmarkedstilknytning, og folketrygden vil være det dominerende elementet, mens de med størst pensjonsformue ofte har høy inntekt der tjenstepensjonen vil utgjøre en langt større del av pensjonsformuen ettersom pensjonsrettigheter på høy inntekt i liten grad dekkes av folketrygden (se Normann og Sandvik, 2021 for en oversikt over inntekt og pensjonsformue).

4. Pensjonsformue versus annen formue

Internasjonale retningslinjer for inntekts- og formuesstatistikk tilsier at det bør utarbeides statistikk over pensjonsformue i tillegg til andre formueskomponenter som finans- og realkapital. I OECDs retningslinjer for formuesstatistikk (OECD, 2013) anbefales det at statistikken utarbeides på husholdningsnivå. Videre anbefales det at man ikke ekvivalensjusterer på samme måte som med inntekt da det ikke er konsensus om at argumentet om stordriftsfordeler gjelder like klart for formue som for inntekt. OECD anbefaler heller å bruke per capita dersom formuen skal fordeles utover husholdningen.

I denne rapporten har vi holdt oss til pensjonsformue på individnivå. Dette skyldes primært at pensjonsformue i mye større grad enn andre formueskomponenter er knyttet til den enkeltes opptjening og inntektshistorikk. På den annen side er det forhold ved opptjeningen som reflekterer valg som husholdningen har tatt i fellesskap, som for eksempel fordeling av omsorgsoppgaver, arbeid hjemme og yrkeskarrierer.

Tabell 4.1 Gjennomsnittlig pensjonsformue i kroner, individ versus husholdning¹. 2018

	Person	Husholdning	Per capita	Antall personer
Alle	2 992 000	6 099 000	2 988 000	4 223 217
Herav alder 55-61	5 268 000	9 378 000	4 645 000	448 001
Gift ²	3 869 000	7 958 000	3 553 000	1 803 816
Ikke gift ³	2 339 000	4 712 000	2 567 000	2 419 401
Aleneboende	2 596 000	2 596 000	2 596 000	1 032 012
Par uten barn	3 985 000	7 970 000	3 985 000	1 164 957
Par med barn	2 706 000	7 197 000	2 706 000	1 491 102
Mor/Far med barn	2 380 000	4 238 000	2 380 000	277 408
Gjennomsnitt/median	1,15	1,16	1,13	
P90/P10	9,68	11,53	7,50	
Gini	0,41	0,40	0,36	

¹ Tabellen omfatter personer 17 år og over bosatt i privathusholdninger

² Gift og registrert partner

³ Omfatter ugifte, skilte, separerte og gjenlevende

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1 viser hvordan tallene for pensjonsformue endres når vi henholdsvis summerer opp på husholdningsnivå, og dersom vi fordeler husholdningens samlede pensjonsformue likt utover på personene i husholdningen, altså per capita. De tre siste radene i tabellen viser noen ofte brukte ulikhetsmål; gjennomsnitt i andel av medianen, avstanden mellom øverste tittel og nederste tittel av fordelingen (P90/P10) og Gini-koeffisienten. Tabellen viser at avstanden mellom høye og lave verdier øker når vi går fra individ til husholdning, naturlig nok siden husholdninger er av ulik størrelse og vi nå sammenlikner enpersonshusholdninger med flerpersonshusholdninger. Måler vi derimot pensjonsformuen per capita, vil ulikheten bli lavere enn når vi ser på individer alene fordi vi nå har utjevnet formuen innad i familier og husholdninger. Siden beregningene inneholder alle personer som er 17 år og eldre, betyr det at vi har en del husholdninger bestående av foreldre med ganske voksne hjemmeboende barn. Dette er forklaringen på at gifte har en per capita formue som er lavere enn halvparten av husholdningens formue.

I den ordinære formuesstatistikken er det husholdning som er observasjonsenheten. Pensjonsformuen utgjorde i snitt 6,1 millioner kroner per husholdning i 2018. Til sammenligning utgjorde beregnet realkapital i snitt 3,7 millioner kroner, og brutto finanskapital i snitt 1,3 millioner kroner (se <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/ifhus>). Mesteparten av bruttofinanskapital er samlet i øverste desil og er svært skjevt fordelt. Bruttorealkapital er en god del jevnere fordelt, da de fleste husholdninger eier egen bolig. Pensjonsformuen er jevnest fordelt, i og med at alle har rettigheter i folketrygden, selv om pensjonsformuen er sterkt korrelert med opptjeningsstid og inntekt. Alternativt kan man gjøre

sammenlikningen av formue på individnivå, slik som i Normann og Sandvik (2021), og anta at finans- og realformuen fordeler seg slik som den framgår i skattemeldingen. Tabell 4.2 viser resultatet av begge framgangsmåtene for aldersgruppen 55-61 år.

Tabell 4.2 Pensjonsformue versus annen formue, alder 55-61¹. Gjennomsnitt. 2018

	Person	Husholdning	Per capita
Beregnet realkapital	2 341 000	4 054 000	2 043 000
+ Brutto finanskapital	1 221 000	2 170 000	1 078 000
= Beregnet bruttoformue	3 562 000	6 224 000	3 121 000
- Gjeld	948 000	1 669 000	826 000
= Beregnet nettoformue	2 613 000	4 555 000	2 303 000
+ Samlet beregnet pensjonsformue	5 268 000	9 378 000	4 645 000
= Samlet formue (pensjon + netto)	7 881 000	13 933 000	6 948 000
Alternativt:			
+ Pensjonsformue etter skatt ²	4 214 400	7 502 400	3 716 000
= Nettoformue med pensjon etter skatt ²	6 827 400	12 057 400	6 019 000

¹ Tabellen omfatter kun personer bosatt i privathusholdninger.

² Gitt en antatt flat skattesats på 20 prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det er noen utfordringer knyttet til sammenlikningen av pensjonsformue med annen formue. For det første er pensjonsformuen, som diskutert innledningsvis, en beregnet størrelse som det knytter seg en god del usikkerhet til, og som dessuten er en formue man ikke har råderett over på samme måte som andre formuesobjekter. Videre er det en formue man primært mottar som en utbetalt annuitet, det vil si som en inntektsstrøm – som man må skatte av. Dette betyr at dersom man skal sammenlikne pensjonsformue med annen formue kan det være mer relevant å sammenlikne annen formue med pensjonsformue etter skatt.⁶

Det norske skattesystemet for personbeskatning er progressivt, og skattesatsen vil dessuten avhenge av andre inntekter enn pensjonen alene, slik at hvilken skattesats den enkelte vil komme til å betale på framtidige pensjonsutbetalinger anslår vi å være en mer usikker størrelse enn mange av de andre variablene som inngår i beregningene av pensjonsformuen (se Fredriksen og Halvorsen, 2019 for en gjennomgang av usikkerheten knyttet til beregningene). Et alternativ er å gjøre slik som Danmarks statistikk gjør i presentasjonen av sine tall for pensjonsformue, der man har justert beløpet med en gitt flat skattesats for de pensjonsordningene som blir beskattet ved utbetaling for å kunne sammenlikne på tvers av pensjonsordninger. I tabell 4.2 gir vi et eksempel på hvordan dette vil slå ut gitt en antatt gjennomsnittlig skattesats på 20 prosent.⁷ Tabellen viser at selv etter skatt er pensjonsformue den klart største formueskomponenten i husholdningenes formuesregnskap.

⁶ Man kan argumentere at dette også i noen grad vil gjelde andre formuesobjekter. For eksempel vil man måtte betale kapitalskatt på gevinsten dersom man selger en sekundærbolig eller realiserer et aksjefond.

⁷ Tilnærmet gjennomsnittlig skatt på gjennomsnittlig inntekt for personer ved alder 70 i 2018.

5. Internasjonal sammenlikning

I diskusjoner om økonomisk ulikhet kommer det fort et spørsmål om hvorvidt formuesulikheten i Norge er høy eller ikke. Slike relative spørsmål forutsetter at man har noe å sammenlikne med. At ulikheten i formue er høyere enn ulikheten i inntekt følger naturlig av at inntekt er en strømningsstørrelse mens formue er en akkumulert størrelse. Hadde man valgt å sammenlikne ulikheten i formue med akkumulert inntekt snarere enn årlig inntekt ville forskjellen i ulikhetsmålene trolig være mindre. Et annet mulig sammenlikningsgrunnlag er andre land, enten land som samfunnsøkonomisk er ganske like oss (eksempelvis Sverige og Danmark) eller land som er svært ulike oss (eksempelvis USA eller Storbritannia). Men nettopp fordi det er store forskjeller i sosialforsikringsordninger, og særlig pensjonssystemer, vil det være vanskelig å sammenlikne ulikheten i formue uten å ta hensyn til pensjonsformue.

Statistikkbanken til OECD tilbyr statistikk for en rekke land over brutto og netto pensjonsformue, der netto er pensjonsformue etter skatt (OECD, 2019). Tallene er basert på enkle beregninger for hvert land gitt et sett med betingelser, som for eksempel full yrkeskarriere fra alder 20 til alder 67 (full tid og uten avbrudd). Slike forenklinger kan være hensiktsmessig når formålet er å lage stiliserte sammenlikninger mellom land, men er lite egnet til å vurdere hvordan pensjonsformuen faktisk er fordelt. Den viktigste innvendingen mot OECDs beregninger er likevel at de kun gjelder for ansatte i privat sektor. Gitt tallene presentert tidligere i denne rapporten er det kanskje ikke så overraskende at Norge kommer relativt dårlig ut av en slik sammenlikning, se tabell 5.1. Tallene i tabell 5.1 reflekterer med andre ord mer sammensetningen av pensjonssystemet i de enkelte landene enn nivået på pensjonsformuen.

Tabell 5.1 Pensjonsformue i privat sektor som andel av inntekt, basert på antakelser om full yrkeskarriere 20-67 år og reell diskonteringsrente på 2 prosent. Menn. 2018

	Brutto pensjonsformue i andel av brutto inntekt	Netto pensjonsformue i andel av netto inntekt
	4,1	5,4
USA	6,7	8,4
Canada	7,3	9,5
Tyskland	7,7	10,4
Norge	8,6	9,8
OECD-gjennomsnitt	8,8	10,5
Sverige	9,6	9,5
Finland	9,8	11,1
Danmark	10,1	9,6
Frankrike	11,0	13,5
Nederland	12,3	13,9

Kilde: OECD (2019) Pensions at a Glance 2019

I 2013 startet OECD imidlertid opp prosjektet Wealth Distribution Database (WDD), se Balestra og Tonkin (2018). Her er verdien av opparbeidede rettigheter i tjenestepensjoner inkludert som en av åtte finansformue-kategorier, og publisert for de av landene som har statistikk på verdien av tjenestepensjoner. Dette gjelder foreløpig Chile, Australia, Canada, USA, Storbritannia og Danmark. Av disse er det bare Danmark som har administrative data som grunnlag for sin statistikk, de øvrige landene baserer seg på spørreundersøkelser. Ifølge Balestra og Tonkin (2018) bidrar inkluderingen av pensjonsformue i det utvidede formuesbegrepet til å redusere formuesulikhet mest i Danmark og bare i mindre grad i Canada, Chile, Australia og USA.

5.1. Danmark

Til tross for at Danmark er et land med en velferdsstat og en økonomi som likner Norge, er det likevel ikke rett fram å sammenlikne pensjonsformuestall på tvers av

de to landene.⁸ En viktig forskjell at Danmark har et mye større innslag av innskuddsbaserte ordninger, både individuelle og arbeidsgiveradministrert. En annen viktig forskjell er at de i likhet med alle de andre landene som var nevnt over, ikke lager statistikk over grunnpensjonen, altså det som tilsvarer vår folketrygd. Dermed er det en stor og viktig formueskomponent som ikke er med i deres tall over pensjonsformue, og som er av stor betydning for de norske tallene. Danskenes grunnpensjon («Folkepension») er en flat pensjon, og uavhengig av arbeidsmarkedstilknytning. I Danmark er om lag halvparten av den rapporterte pensjonsformuen i ytelsesbaserte ordninger (herunder offentlige tjenestepensjonsordninger) og halvparten i innskuddsbaserte ordninger (hvorav 28 prosent individuelle og 72 prosent arbeidsgiveradministrert).

Også når det gjelder måten pensjonsformuen er beregnet på er det visse forskjeller. Opptjent formue i offentlige tjenestepensjonsordninger beregnes på samme måte som i denne rapporten, altså basert på historiske individdata, en gitt diskonteringsrente og sannsynligheter knyttet til forventet levetid og forventet pensjoneringsstidspunkt. I tillegg er offentlige tjenestepensjonsordninger i Danmark sluttlønsorientert slik at det også gjøres noen antakelser om lønnsutviklingen. Som diskonteringsrente har de valgt en nettorente på 1,5 prosent, men skriver i sitt dokumentasjonsnotat at man kan diskutere om denne burde ha vært lavere gitt det aktuelle lavrenteregimet (se Danmarks statistik, 2016). Overlevelsessannsynligheten er fordelt på kjønn og alder, og beregnede sannsynligheter for pensjoneringsalder er basert på observerte pensjoneringsmønstre.

Tabell 5.2 Husholdningenes formue i Norge og familienes formue i Danmark. 2018

	Norge (gjennomsnitt i norske kroner)	Norge (i mrd. norske kroner)	Danmark (gjennomsnitt i danske kroner)	Danmark (i mrd. danske kroner)
Beregnet realkapital	3 689 100	7 240	1 446 536	4 333
+ Bruttofinanskapital	1 316 400	3 131	440 488	1 319
+ Innestående under viksomhetsordningen ¹	--	--	32 267	97
= Beregnet bruttoformue	4 357 600	10 371	1 919 291	5 749
- Gjeld	1 726 500	3 546	859 898	2 576
= Nettoformue	2 857 800	6 825	1 059 393	3 173
+ Pensjonsformue (grunnpensjon) etter skatt ²	1 951 200	8 230	--	--
+ Pensjonsformue (tjeneste + individuell) etter skatt ²	676 800	1 933	902 032	2 702
= Nettoformue med pensjon etter skatt ²	5 485 800	16 987	1 961 425	5 875
Nettoformue i andel av inntekt etter skatt ³	8,6	8,6	2,4	2,4

¹ Gjelder kun Danmark

² Gitt en flat skatt på 20% i de norske tallene. Danmarks statistik bruker en flat skattesats på 40% i sine beregninger, men til gjengjeld er ikke alle ordninger beskattet.

³ Inntekt etter skatt er 639 700 kroner i gjennomsnitt per husholdning i Norge, mens disponibel inntekt er 376 526 danske kroner i gjennomsnitt per familie i Danmark.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Danmarks statistik

Med forbehold om forskjeller i beregningsmetoder og datagrunnlag gir tabell 5.2 en illustrasjon av formuessammensetningen i henholdsvis Norge og Danmark. Tabellen illustrerer hvor viktig det er å ha anslag på alle pensjonsordninger for å kunne sammenlikne på tvers av land. Fra den danske inntektsstatistikken vet vi at danske pensjonister mottar om lag 30 prosent av inntektene sine fra folkepension.⁹ Dersom vi antar at den manglende grunnpensjonsformuen i det danske formuesregnskapet er omtrent av samme størrelsesorden, viser tabell 5.2 at til tross for forskjeller i beregningsmetoder er det mye som tyder på at pensjonsformue utgjør

⁸ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/arbejde-indkomst-og-formue/formue-og-gæld/pension>

⁹ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/arbejde-indkomst-og-formue/indkomster/person-og-familieindkomster>

en større andel av husholdningenes formue i Norge enn i Danmark (se også Røstasand, 2017).

5.2. Andre land

Storbritannia (Office for National Statistics) har produsert statistikk for pensjonsformue annethvert år i perioden 2006 til 2018.¹⁰ Statistikken er basert på et relativt stort utvalg på om lag 20 000 personer, og pensjonsformuestallene presenteres både for individer og husholdninger. Statistikken skiller mellom ordninger som ytelsespensjon, innskuddspensjon, oppsatt pensjon, og private tjenstepensjoner, samt at den skiller mellom aktive og pensjonister, men inkluderer ikke grunnpensjon.

Office for National Statistics i Storbritannia bruker renten på foretaksobligasjoner av høy kvalitet for å bestemme diskonteringsrenten i sine beregninger av pensjonsformue, og justerer denne hver gang statistikken presenteres, slik livsforsikringselskaper og pensjonskasser gjør i sine årlige rapporter over pensjonsforpliktelser. Dette medfører at man hver gang må gjøre rede for hvor mye av endringen i pensjonsformue som skyldes endringer i underliggende faktorer (demografi og lønnsvekst) og hvor mye som skyldes endrede renteforutsetninger.¹¹

Av andre internasjonale statistikker over pensjonsformue kan det nevnes at Statistics Canada har gjort en analyse av formuesforskjellene mellom familier med og uten tjenstepensjonsordninger, se Messacar og Morissette (2015). Statistikken er basert på spørreundersøkelser i 1999 og 2002. I analysen inkluderes verdien av opptjente rettigheter i tjenstepensjonsordninger. Det er uklart hvordan verdiene er beregnet. Australian Bureau of Statistics produserer også offisiell statistikk over tjenstepensjonsformue, også basert på spørreundersøkelser. I Australia er all tjenstepensjon i form av innskuddsordninger.

I alle øvrige land er det forskningsinstitutter, og ikke statistikkbyråer, som står for eventuelle beregninger og analyser av pensjonsformue. Alle er basert på spørreundersøkelser, eventuelt i kombinasjon med noe registerbasert inntektshistorikk, se for eksempel Maunu (2010) som analyserer pensjonsformue i Finland. Maunus beregninger omfatter bare tjenstepensjoner i privat og kommunal sektor, men viser til at andelen ansatt i statlig sektor er liten. Videre gjelder analysen kun yrkesaktive over 45 år, og et utvalg på 1 457 individer. Beregningene tar utgangspunkt i antagelser om en diskonteringsrente på 3 prosent, en reallønnsvekst på 1,75 prosent, selvpøpgitt pensjoneringsalder og forventet levealder som varierer med alder, kjønn og sosioøkonomisk status.

Bönke et al (2019) og Bönke et al (2020) er de eneste analysene av hvordan pensjonsformuen fordeler seg på husholdninger vi kjenner til som også inkluderer verdien av grunnsikringen i pensjonssystemet, altså det som tilsvarer vår folketrygd. Bönke et al (2020) analyserer hvordan nivået og fordelingen av husholdningenes formue blir påvirket av å inkludere pensjonsformue i henholdsvis USA og Tyskland. Beregningene tar utgangspunkt i antagelser om en diskonteringsrente på 2 prosent, selvpøpgitt pensjoneringsalder og forventet levealder som varierer med alder og kjønn for Tyskland, og som varierer med alder, kjønn og etnisitet for USA. De finner at pensjonsformue utgjør en større

¹⁰<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/personalandhouseholdfinances/incomeandwealth/datasets/pensionwealthwealthgreatbritain>. Statistikken over pensjonsformue kommer ikke til å bli videreført etter 2018. Derimot videreføres statistikken over tjenstepensjoner (medlemskap, bidragsrater og pensjonsytelser), også denne basert på spørreundersøkelser.

¹¹ For individer som fortsatt er yrkesaktive gjelder antakelsene om diskonteringsrente fra dagens alder fram til en fast pensjoneringsalder – 65 år – mens pensjonsytelsene utbetales som annuiteter der annuitetsfaktoren avhenger av diskonteringsrente, alder og kjønn (og dermed implisitt forventet levealder). Det gjøres alternative beregninger som viser resultatenes følsomhet for antagelser om annuitetsfaktoren.

andel av husholdningenes formue i Tyskland enn i USA, og at pensjonsformue bidrar til mer utjevning av husholdningenes formue i Tyskland enn i USA.

5.3. Pensjonsformue i nasjonalregnskapet

Utfordringene knyttet til aldrende befolkning og økte pensjonsforpliktelser i Europa har ført til at EUs statistikkbyrå Eurostat har utvidet sin statistikk på opparbeidede pensjonsforpliktelser. Fra før av inngår opptjente pensjonsrettigheter i fonderte ordninger i Nasjonalregnskapet, men fra og med statistikkåret 2015 publiserer Eurostat en tilleggstabell der også opptjente pensjonsrettigheter i ikke-fonderte ordninger er inkludert. I Norge er private tjenstepensjoner og offentlige tjenstepensjoner i kommunal sektor fonderte, mens offentlige tjenstepensjoner i SPK og folketrygden ikke er fondert. Siden ulike land har ulike pensjonssystemer, vil det øke sammenliknbarheten mellom land at verdien av alle opparbeidede pensjonsrettigheter rapporteres.

I arbeidet med å oppnå bedre nasjonal oversikt og større internasjonal sammenliknbarhet for opptjente pensjonsrettigheter, ble det i 2008 innarbeidet retningslinjer for å inkludere opplysninger fra ikke-fonderte ytelsesbaserte pensjonsordninger i den reviderte internasjonale standarden for nasjonalregnskap, SNA 2008, dokumentert av EU mfl. (2009) og den påfølgende europeiske nasjonalregnskapsstandard, ESA 2010, se Eurostat (2013). Disse retningslinjene omfatter også ikke-fonderte ordninger finansiert av offentlig forvaltning, slik som folketrygden og Statens pensjonskasse i Norge. Formålet med endringene er å gi et mer helhetlig bilde av sparing, formue og pensjonsrettigheter for husholdningene uansett om rettighetene er opptjent i ikke-fonderte eller fondert pensjonsordninger. De opptjente rettighetene må også være sammenlignbare mellom land uavhengig av innretningen på pensjonsordningene. For alle land i EU/EØS-området blir det stilt krav om at opplysningene sammenfattes i en tilleggstabell til nasjonalregnskapet (tabell 29). Denne tilleggstabellen ble første gang publisert våren 2018 med opplysninger om opparbeidede rettigheter ved utgangen av 2015, se Eurostat (2018).

Statistisk sentralbyrås beregninger til denne tilleggstabell gjøres med MOSART-modellen under liknende forutsetninger som i beregningen av pensjonsformue beskrevet i denne rapporten. Røstadsand mfl. (2021) beskriver beregningene som ligger til grunn for opparbeidede pensjonsrettigheter i nasjonalregnskapet. I tillegg til verdien av opptjente pensjonsrettigheter i henhold til Eurostats retningslinjer, presenterer de også aggregerte tall for pensjonsformue beregnet med samme forutsetninger om levealder og pensjoneringsalder som i denne rapporten, samt beregningenes følsomhet for renteforutsetninger.

Tabell 5.3 Opparbeidede pensjonsrettigheter i de ulike ordningene i mrd. kroner 2018

	Eurostat	Pensjonsformue-statistikk ¹
Folketrygden	9 846	10 287
Statens pensjonskasse	703	822
Fonderte og ytelsesbaserte i offentlig forvaltning	595	659
Fonderte og ytelsesbaserte i næringslivet	583	598
Fonderte og innskuddsbaserte i næringslivet	232	301
I alt	11 959	12 667

¹ I alt avviker noe fra samlet pensjonsformue i tabell 2.1 siden individuell pensjonssparing ikke er med.

Kilde: Eurostat, Røstadsand mfl. (2021)

Det er to viktige forskjeller på de beregningene som Statistisk sentralbyrå leverer til Eurostat og beregningene av pensjonsformue i denne rapporten; valg av rente og behandlingen av uføretrygd. Eurostat ønsker at beregningen bruker en diskonteringsrente som tilsvarer en nettorente på 1 prosent, mens vi i beregningene av pensjonsformue har valgt en nettorente på 0 prosent (se Fredriksen og Halvorsen, 2019, for en diskusjon av diskonteringsrente). Lavere diskonteringsrente øker verdien av framtidige utbetalinger. Dette er hovedgrunnen til at tallene i

denne rapporten er høyere enn tallene levert Eurostat, særlig for de ytelsesbaserte ordningene. Røstasand mfl. (2021) viser at pensjonsformuen hadde blitt om lag 2 293 milliarder kroner høyere dersom beregningene for Eurostat hadde vært gjort med en nettorente på 0. Ulik diskonteringsrente bidrar altså til at anslag til Eurostat er lavere enn i pensjonsformuestatistikken. I motsatt retning trekker det at Eurostat ønsker uførepensjon inkludert i tallene, noe som trekker opp verdien på Eurostat-beregningene med om lag 1 500 milliarder kroner. I tillegg er et mindre avvik som skyldes at leveransen til Eurostat er basert på Eurostats egen befolkningsframskriving og en forutsetning om at pensjonsreformen i 2011 ikke påvirker pensjoneringsatferden. Forskjellen i anslag for ordningene i næringslivet skyldes at pensjonsformuestatistikken tar utgangspunkt i leverandørenes pensjonsberegninger på individnivå, mens nasjonalregnskapet bruker regnskapsstatistikk. Beregningsmetodene i de to tilnærmingene kan avvike.

I tillegg til Norge er det kun tre andre land som bruker en mikrosimuleringsmodell for å beregne samlede opparbeidede pensjonsrettigheter til Eurostat; Belgia, Frankrike og Estland. Ingen av disse landene benytter imidlertid modellen til å beregne opparbeidede pensjonsrettigheter på individnivå. Alle land utenom Danmark, som følger retningslinjene fra Eurostat for beregninger av opparbeidede pensjonsrettigheter til nasjonalregnskapet, inkluderer grunnsikringen i disse beregningene.

6. Oppsummering/sammendrag

Denne rapporten viser at den samlede pensjonsformuen for bosatte personer 17 år og eldre ved utgangen av 2018 utgjorde til sammen 12 704 milliarder kroner. Pensjonsformuen er dermed beregnet til å være 4,3 ganger større enn BNP Fastlands-Norge i 2018. I gjennomsnitt per person er den beregnede pensjonsformuen på litt over 3 millioner kroner. Rettighetene fra folketrygden utgjør den klart største delen av pensjonsformuen med i gjennomsnitt 2 439 000 kroner.

Omtrent 3 av 4 bosatte 17 år og eldre har også opptjente rettigheter i tjenestepensjon fra et arbeidsforhold i tillegg til folketrygden. Det er store forskjeller i pensjonsformue mellom de ulike tjenestepensjonsordningene. Personer med rettigheter fra privat sektor har i gjennomsnitt 382 000 kroner i tjenestepensjon, mens personer med rettigheter opptjent i offentlig sektor har i gjennomsnitt 1 089 000 kroner. Kvinner har i større grad offentlig tjenestepensjon, mens menn dominerer blant de som har privat tjenestepensjon.

Fordi pensjonsformuen påvirkes av antall opptjeningsår med tilhørende inntektshistorie, er den svært aldersavhengig. Pensjonsformuen er økende med alder fram til aldersgruppen 62-66 år, for deretter å synke som følge av uttak av pensjon og redusert yrkesdeltaking. I aldersgruppen 62-66 år er gjennomsnittlig pensjonsformue blant personer med offentlig tjenestepensjon på 6,9 millioner og 6,2 millioner blant personer med privat tjenestepensjon.

Pensjonsformuen reflekterer inntekt og det er en klar sammenheng mellom utdanning og fordeling av pensjonsformue. De med høyest utdanning blant bosatte 20 år og eldre har i gjennomsnitt 4,1 millioner kroner i samlet pensjonsformue og oppnår en gjennomsnittlig pensjonsformue på 9,4 millioner ved 65 år. De med grunnskole eller ingen utdanning har i gjennomsnitt 2,1 millioner pensjonsformue og oppnår en maksimal pensjonsformue på 4,4 millioner ved 63-års alder. Videre viser rapporten forskjeller i pensjonsformue blant personer nær pensjonsalder som er ansatt i ulike næringer. Størst pensjonsformue har de som er ansatt i olje- og gassutvinning og bergverksdrift. Minst pensjonsformue har de som er ansatt i hotell og restaurantvirksomhet. Blant personer med stor pensjonsformue utgjør tjenestepensjonen en større del av pensjonsformuen ettersom høy inntekt i liten grad dekkes av folketrygden.

Internasjonale retningslinjer for inntekts- og formuesstatistikk tilsier at det bør utarbeides statistikk over pensjonsformue i tillegg til andre formueskomponenter som finans- og realkapital. Rapporten viser at selv etter skatt er pensjonsformue den klart største formueskomponenten for både personer og husholdninger.

Avslutningsvis sammenligner rapporten pensjonsformue i Norge med andre land. Gjennomgangen viser at det ikke bare er store forskjeller i pensjonssystemer, men også i de ulike beregningene av pensjonsformue.

Referanser

- Balestra, Carlotta and Richard Tonkin (2018): “Inequalities in household wealth across OECD countries: Evidence from the OECD Wealth Distribution Database”, OECD Statistics Working Papers 2018/01.
<https://dx.doi.org/10.1787/7e1bf673-en>
- Bönke, T., M. M. Grabka, C. Schröder and E. N. Wolff (2020): “A Head-to-Head Comparison of Augmented Wealth in Germany and the United States”, *Scandinavian Journal of Economics* 122(3): 1140-1180.
- Bönke, T., M. M. Grabka, C. Schröder, E. N. Wolff and L. Zyska (2019): “The Joint Distribution of Net Worth and Pension Wealth in Germany”, *Review of Income and Wealth* 65(4): 834-871.
- European Commission, International Monetary Fund, Organisation for Economic Cooperation and Development, United Nations, World Bank (2009): System of National Accounts 2008.
<https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp>
- Eurostat (2013): European system of accounts ESA2010.
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-02-13-269>
- Eurostat (2018): Accrued to date pension entitlements in social insurance.
https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nasa_10_pens1
- Fredriksen, D. og Halvorsen, E. (2019). Beregninger av pensjonsformue. Rapporter 2019/29, Statistisk sentralbyrå.
- Halvorsen, E. og A.W. Pedersen (2019): “Closing the gender gap in pensions. A microsimulation analysis of the Norwegian NDC pension system”, *Journal of European Social Policy* 29(1): 130-143.
- Maunu, T. (2010): The distribution of pension wealth in Finland, Finnish Centre for Pensions, Working Papers 2010:3.
- Messacar, D. and R. Morissette (2015): “Employer pensions and the wealth of Canadian families”, Statistics Canada Catalogue No. 75-006-X
- Normann, T. M. og L. Sandvik (2021) «Store ulikheter i formue». Kommer som artikkel, Statistisk sentralbyrå.
- OECD (2013), OECD Guidelines for Micro Statistics on Household Wealth, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264194878-en>.
- OECD (2019) Pensions at a Glance 2019: OECD and G20 Indicators, <https://doi.org/10.1787/b6d3dcfc-en>
- Røstasand, J. I. (2017): «Norske og danske husholdninger har høyest gjeld i Norden», Samfunnsspeilet 2/2017, Statistisk sentralbyrå.
- Røstasand, J. I, N. M. Stølen og D. Fredriksen (2021): Opparbeidede pensjonsrettigheter, nasjonale tall 2014-2018. Kommer som rapport, Statistisk sentralbyrå
- Smogeli, P.O. og Halvorsen, E. (2019): Pensjonsformue i Norge 2017. Rapporter 2019/28, Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg A: Dagens pensjonssystem

Pensjonsformuen kan bestå av opptjent formue eller pensjonsrettigheter fra en rekke ulike ordninger. Samlede pensjonsrettigheter kan komme fra:

- Folketrygden
- Offentlig tjenstepensjon, inkl. AFP
- Privat tjenstepensjon, inkl. AFP
- Individuelle/andre pensjonsavtaler

Folketrygden

Folketrygden er den grunnleggende pensjonsordningen i Norge. Den gir ytelser som alle får uten reduksjon. Ordningen sikrer alle en minste pensjonsinntekt gjennom garantipensjonen. I tillegg sikres de yrkesaktive en pensjon som står i forhold til inntekten som yrkesaktiv gjennom en standardsikring. Opptjent formue eller rettighet i folketrygden avhenger primært av inntektshistorien, mens selve ytelsen vil avhenge av lengden på pensjonsperioden. Lengden på pensjonsperioden bestemmes av egen valgt pensjoneringsalder og levealder.

Folketrygden ble vesentlig endret gjennom pensjonsreformen 2011 – den største endringen siden folketrygden ble innført i 1967. Blant annet er det full frihet til å kunne kombinere arbeid med alderspensjon fra folketrygden, og mulighet for fleksibelt uttak av alderspensjon for alle fra fylte 62 år. For mer detaljer om ordningen, se Fredriksen og Halvorsen (2019).

Offentlig tjenstepensjon

Offentlige tjenstepensjonsordninger er kollektive pensjonsordninger med alders- og særaldersgrenser som tilbys av arbeidsgiver og opptjenes i arbeidsforhold som en rettighet. Aldersgrensen for offentlige tjenstepensjonsordninger er regulerte av tjenstemannsloven, og gir pensjonsrett fra 67 år og pensjonsplikt fra 70 år. Ordningene kan deles i tjenstepensjon og AFP (avtalefestet pensjon). Avtalefestet pensjon (AFP) er en førtidspensjonsordning for de som går av med pensjon helt eller delvis mellom 62 og 67 år. Reglene for offentlig tjenstepensjon er i all hovedsak lik i statlig og kommunal sektor.

Brutto offentlig tjenstepensjon har fram til og med 2019 blitt beregnet langs de samme prinsippene som alderspensjonen i folketrygden før 2011, men med litt annen utforming. Spesielt gis det full opptjening etter 30 års tjeneste og en gjennomsnittlig stillingsprosent på 100, og pensjonsytelsen utgjør da 66 prosent av pensjonsgrunnlaget (sluttlønna omregnet til full stilling) før levealdersjustering. Størrelsen på bruttopensjonen er altså avhengig av pensjonsgrunnlaget, stillingsprosenten, og opptjeningstiden. Brutto tjenstepensjon har så etter nærmere regler blitt avkortet mot ytelsene fra folketrygden, og kalt netto tjenstepensjon etter avkortning og samordning.

Til tross for pensjonsreformen av 2011 har det tidligere systemet for opptjening av rettigheter til offentlig tjenstepensjon og offentlig AFP blitt videreført ettersom det ikke ble oppnådd enighet mellom partene hvordan tilpasning til den nye folketrygden skulle gjennomføres. Levealdersjustering og lavere indeksering av løpende ytelser enn lønnsveksten ble imidlertid innført, men uten at de ansatte i offentlig sektor hadde mulighet til å motvirke levealdersjusteringen på linje med ansatte i privat sektor. Ettersom dette ville være uholdbart i lengden, kom partene i 2018 fram til enighet om hvordan opptjening av rettigheter til offentlig tjenstepensjon og offentlig AFP kunne tilpasses den nye folketrygden. Fra og med 2020 vil opptjeningen av nye rettigheter til offentlig tjenstepensjon endres og bli mer lik ny folketrygd. Hovedpoenget i den nye ordningen er at alle offentlig ansatte født i 1963 og senere skal få en tjenstepensjonsordning som er et tillegg til

folketrygden og som likner på opptjeningsmodellen i folketrygden. Opptjeningen samles i en pensjonsbeholdning som fordeles på forventet antall gjenstående leveår avhengig av fødselskohort og pensjoneringstidspunkt.

Privat tjenstepensjon

Tjenstepensjon for ansatte i privat sektor er regulert i lov om obligatorisk tjenstepensjon (OTP) som trådte i kraft fra 2006. Denne loven pålegger alle arbeidsgivere å etablere en tjenstepensjonsordning for sine ansatte, og stiller opp visse krav til hvordan ordningen skal være utformet. Ordningen kan være i form av en ytelsespensjon (eller foretakspensjon), en innskuddspensjon, eller en mellomting, dvs. en hybridpensjon.

Ytelsespensjoner var enerådende fram til innskuddspensjonsloven kom i 2001. Innskuddspensjoner ble da tillatt etter skatteloven, blant annet for å stimulere til økt utbredelse av tjenstepensjoner i privat sektor. I dag omfatter innskuddspensjonene langt flere arbeidstakere enn ytelsespensjonene. Innskuddspensjonene gjelder bare fram til 77 år, mens ytelsespensjon er livsvarig.

Privat avtalefestet pensjon (AFP) er en pensjonsordning som er nedfelt i en tariffavtale mellom arbeidsgiverne og arbeidstakerne. Den gjelder altså kun for bedrifter med avtalefestet AFP. Etter pensjonsreformen skiller AFP-ordningen i privat sektor seg fra AFP-ordningene i offentlig sektor. Fra 1. januar 2011 ble AFP-ordningen i privat sektor endret fra å være en tidsbegrenset pensjonsordning mellom 62 og 67 år, til å bli et livsvarig tillegg til fleksibel alderspensjon. Ny AFP i privat sektor gir muligheten til å kombinere arbeid og AFP uten at pensjonsytelsene reduseres.

Individuelle/andre pensjonsavtaler

Individuelle pensjonsordninger etableres av en enkeltperson ved at vedkommende inngår avtale med en pensjonsleverandør. Vanlige ordninger er livrenter, individuell kapitalforsikring, og individuell pensjonssparing (IPS).

Det finnes i tillegg noen individuelle ordninger som er avvirket i den forstand at det ikke kan tegnes nye avtaler, men det finnes fortsatt personer som har rettigheter i slike ordninger. Dette gjelder for eksempel ordninger som IPA og foreningspensjon.

Vedlegg B: Databeskrivelse

Grunnlagsdataene i denne rapporten er hentet fra henholdsvis NAV, SPK, KLP samt private tjenstepensjonsleverandører gjennom Norsk Pensjon. De data vi har innhentet til formålet er kun data som har vært lett tilgjengelig i leverandørenes databaser, og uten at leverandørene har gjort beregninger utover de beregninger de allerede gjør (uten å øke oppgavebyrden). Mot denne bakgrunn har vi valgt å gjøre beregninger av nåverdi av hittil opptjente pensjonsrettigheter i folketrygden og offentlig tjenstepensjoner i mikrosimuleringsmodellen MOSART. Når det gjelder beregninger av nåverdi av hittil opptjente rettigheter i private tjenstepensjon og individuelle ordninger er dette gjort i vår tilrettelegging av statistikkdata etter et sett regler. Det er videre koblet på informasjon fra befolkningsstatistikk, inntektsstatistikk, utdanningsstatistikk og lønnsstatistikk.

Data fra Norsk Pensjon

Norsk Pensjon dekker henimot 100 prosent av markedet for tjenstepensjonsavtaler i det private (vi mangler kun noen mindre pensjonskasser). Tallene er levert av hver enkelt pensjonsleverandør og formidlet via Norsk Pensjon. Data er levert i perioden oktober 2018 til januar 2019. Det er videre ikke levert data for personer som har startet uttak av privat pensjon. Her har vi benyttet opplysninger om utbetalt pensjon fra skattemeldingen i 2018 for å beregne en pensjonsformue knyttet til privat tjenstepensjon.

For private tjenstepensjonsrettigheter og individuelle pensjonsrettigheter har vi innhentet individdata om medlemmers pensjonsrettigheter i ulike produkter fra til sammen 50 private pensjonsleverandører. Data er innhentet via Norsk Pensjon AS etter avtale med leverandørene, og omfatter opplysninger som legges ut i Norsk Pensjon sin pensjonsportal. Følgende opplysninger er innhentet:

- Individ
- Rettighet (mange rettigheter per person)
- Nåværende innskuddssaldo
- Startalder og sluttalder for uttak
- Årlig utbetaling
- Pensjonsgrad
- Nåværende avtalt innskudd
- Omkostninger (ja/nei)
- Rettighetens kategori
- Rettighetens underkategori
- Avledet rettighetstype

For innskuddsordninger benyttes saldo, for ytelsespensjoner tar vi summen av beregnede årlige pensjonsytelser levert direkte fra Norsk Pensjon. Beregningene varierer fra selskap til selskap, men vi forutsetter at de generelt vil ligge tett opp til forutsetningene angitt i Finans Norge (2018).¹² Informasjon om fripoliser, pensjonskapitalbevis og andre individuelle ordninger er også levert direkte fra Norsk Pensjon. AFP i privat sektor er derimot beregnet ved hjelp av mikrosimuleringsmodellen MOSART.

Statens pensjonskasse.

Det er innhentet et detaljert uttrekk av data fra Statens pensjonskasse (SPK) med historiske data (fra starten av 1950- tallet og frem til 2018) på individnivå om stillingshistorikk, lønnsinformasjon og pensjonsberegning. Til det siste så er det kun beregnet et pensjonsgrunnlag med tilhørende pensjonsuttak for de som har

¹² Finans Norge (2018) «Avtale om avkastningsprognoser».

startet uttak av pensjon fra Statens pensjonskasse, alle andre beregninger er gjort i beregningsmodellen MOSART.

Alle data er samlet inn med tanke på å oppdatere beregninger av opptjente pensjonsrettigheter i MOSART, og for bruk i statistikkdata om pensjonsformue. Sentralt for statistikken har vært å danne en situasjon med opplysninger om hvert enkelt individ per utgangen av 2018 fra originaldata innhentet fra Statens pensjonskasse, og med følgende variabler:

- En rettighet per person (personer som har hatt flere arbeidsforhold eller perioder som medlemmer i Statens pensjonskasse i løpet av året er slått sammen).
- Stillingsprosent
- Stillingskode
- Årslønn/sluttlønn
- Start og stoppdato på stillingsforhold
- Beregnet opptjeningstid (slått sammen alle perioder en person har hatt opptjening av pensjonsrettigheter i SPK)
- Avledet status - aktiv-opsatt-pensjonist

Status aktiv, opsatt eller pensjonist er avledet fra materialet vi har mottatt. Er et medlem aktiv er ikke stillingen opphørt. For et opsatt medlem er stillingen opphørt, og en pensjonist har et vedtak om uttak av pensjon.

Kommunal landspensjonskasse og andre kommunale ordninger.

Det er innhentet et detaljert uttrekk av data fra Kommunal landspensjonskasse (KLP) med data på individnivå for alle medlemmer per år tilbake til 2008. Data er uttrekk av opplysninger på individnivå om stillingsprosent, lønnsinformasjon, opptjeningstid og pensjonsgrunnlag (årslønn eller pensjonsgivende inntekt). Til det siste så er det beregnet et pensjonsuttak for de som har startet uttak av pensjon. Dataene fra KLP er tilrettelagt på en helt annet måte enn data fra SPK med langt mindre antall variabler. Dataene er tilrettelagt som årsdata hvor de har laget et kjennemerke (status) på hvert individ om de er aktive, oppsatte eller døde. Dette er en litt annen måte å angi en status når det gjelder pensjon enn det Statens pensjonskasse opererer med. Oppsatte i materialet til KLP består av både pensjonister og oppsatte. De som har status døde, er personer som har etterlatte-pensjon. Vi har i vårt datamateriale avledet statuskode til å omfatte tre alternativ; aktiv, oppsatte eller pensjonist og fjernet de døde. For å finne gruppen pensjonister, benytter vi opplysninger om personer får utbetalt pensjon. Alle som mottar pensjon, er grupper av KLP som oppsatte eller aktive. Vi har gruppert de som pensjonister.

I statistikkgrunnlaget har vi benyttet opplysninger om hvert enkelt individ per utgangen av 2018 fra originaldata innhentet fra Kommunal Pensjonskasse, og med følgende variabler:

- En rettighet per person
- Stillingsprosent
- Pensjonsgivende lønn/sluttlønn
- Opptjeningstid
- Utbetaling av pensjon
- Avledet status - aktiv-opsatt-pensjonist

Alle data fra KLP er også samlet inn med tanke på å oppdatere beregninger av opptjente pensjonsrettigheter i MOSART. Det er første gang det er med mikrodata om opptjening i KLP i beregningene i MOSART. Selv om vi ikke har full historikk med bare de siste 10 siste årene, vil dette øke kvaliteten på datagrunnlaget betydelig.

MOSART

Grunnlagsdataene fra NAV, SPK og KLP inngår i beregningene av pensjonsformue basert på mikrosimuleringsmodellen MOSART. MOSART er en dynamisk mikrosimuleringsmodell for framskrivinger og analyser av framtidig arbeidstilbud, utdanningsnivå og trygd. Navnet MOSART er et akronym for «Modell for mikrosimulering av skolegang, arbeidstilbud og trygd». Modellen tar utgangspunkt i administrative data for hele befolkningen i Norge og simulerer det videre livsløpet for hvert enkelt individ med hensyn til inn- og utvandring, fødsler, død, husholdningsdannelse, skolegang og innvirkning på utdanningsnivå, arbeidstilbud og arbeidsinntekter. Trendene i demografisk endring er basert på middelalternativet i Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivinger.

Pensjonsytelser beregnes ut fra de simulerte livsløpene og inntektshistorien til dags dato for hver enkelt. Pensjonsberegningene er basert på et detaljert regelverk og faktiske opplysninger om tidligere arbeidsinntekter og opptjening av pensjonsrettigheter. En mer inngående beskrivelse av beregningene, samt følsomhet for alternative forutsetninger, finnes i Fredriksen og Halvorsen (2019).

Beregningene av pensjonsformue i ytelsesbaserte ordninger er nåverdien av den framtidige strømmen av pensjonsytelser. Størrelsen på (den framtidige) pensjonsytelsen avhenger primært av inntektshistorien og antall opptjeningsår, mens summen av ytelsene vil avhenge av lengden på pensjonsperioden, som igjen er avgrenset i hver ende av pensjoneringsalder og faktisk levealder. Pensjoneringsalder kjenner vi for alle som allerede har gått av med pensjon, men ikke for yngre personer, og levealder er en usikker størrelse for alle. Vi benytter derfor MOSART til å gi et anslag på disse to størrelsene. Videre vil nåverdien avhenge av valgt diskonteringsrente. I de neste avsnittene vil vi kort gjøre rede for forutsetningene som ligger til grunn for beregningene i MOSART.

Levealder, pensjoneringsalder og uføre

Det er store sosiale forskjeller i forventet levealder. I en ny artikkel er det vist at forskjellene er omtrent like store i Norge som i USA (Kinge et al, 2019).¹³ Overlevelsessannsynlighetene i MOSART-modellen tar hensyn til dette og inneholder mer informasjon enn det som er vanlig i aktuarbaserte pensjonsberegninger. Dødeligheten i modellen avhenger av individuelle kjennetegn som kjønn, alder, utdanningsnivå, uførhet, bosted, familiestatus (enslig, gift/samboende, med og uten barn) og foreldrenes levealder, og er basert på observert dødelighet for hele den norske befolkningen over årene 2001-2010. Se Brinch mfl. (2018) for ytterligere dokumentasjon.¹⁴ I starten av disse framskrivingene øker forventet levealder ved fødselen med 0,2 år per år, om lag på linje med utviklingen over de siste ti-årene. Usikkerheten omkring levealdersutviklingen dempes i betydelig grad av at levealdersjusteringen blir bestemt av hvor mye levealder faktisk kommer til å øke.

MOSART er en mikrosimuleringsmodell som starter med befolkningen i Norge i et basisår med sine faktiske data, og simulerer deretter det videre livsløpet. Simuleringen baserer seg på at hvert individ har gitte sannsynligheter for å oppleve ulike begivenheter, hvor disse sannsynlighetene avhenger av kjennetegn ved individet fram til simuleringstidspunktet. Modellen trekker så om disse begivenhetene inntreffer ved at "datamaskinen ruller terning". For å få et rimelig anslag på forventet levealder benyttes en metode som gjør at resultatet blir som om vi hadde rullet terningen opp mot 10 000 ganger.

¹³ Kinge, J. M., J. H. Modalsli, S. Øverland, H. K. Gjessing, M. C. Tollænes, A. K. Knudsen, V. Skirbekk, B. H. Strand, S. E. Håberg, and S. E. Vollset (2019) "Association of Household Income with Life Expectancy and Cause-Specific Mortality in Norway, 2005-2015", *Journal of the American Medical Association (JAMA)* 321(19):1916-1925

¹⁴ Brinch, C. N., D. Fredriksen and O. L. Vestad (2018): "Life expectancy and claiming behavior in a flexible pension system", *Scandinavian Journal of Economics* 120(4): 979-1010.

På samme måte som for forventet levealder, ligger det også estimerte sannsynligheter til grunn for simulert pensjoneringsalder. Vi skiller her mellom pensjoneringsalder – som er tidspunktet da man starter å ta ut pensjon – og avgangsalder, som er når man slutter å jobbe. De generelle sammenhengene for pensjoneringsalder er basert på observert adferd fram til 2018, der det er lagt vekt på de seneste årene. De to klart viktigste faktorene er kjønn og inntektsnivå. Inntektsnivået er viktig fordi det avgjør hvor lønnsomt det er å ta ut pensjonen. Modellen antar at man velger å ta ut pensjon så fort som mulig dersom det lønner seg utfra en forenklet skattemessig beregning. Kalibreringen tilsier at de fleste omfattet av det nye systemet i privat sektor tar ut pensjonen ved første anledning, spesielt menn. De som ikke tar ut pensjonen så fort de kan (fordi det lønner seg), vil ta ut pensjon samtidig med avgangsalder.

For personer som allerede har status som ufør, beregner vi pensjonsformuen for alderspensjon med utgangspunkt i reglene for de som for tiden går fra uførepensjon til alderspensjon. For personer som ikke er uføre per dags dato vil modellen inkludere en persons risiko for å bli ufør. Denne risikoen er ikke jevnt fordelt, den er for eksempel høyere for personer med lav utdannelse, som tidligere har hatt perioder med uførhet eller som har hatt en yrkeshistorie med perioder ute av yrkesaktivitet (ujevn yrkesaktivitet). Høy risiko for uførhet vil påvirke beregnet pensjoneringsalder og beregnet levealder.

Diskonteringsrente

Mens sosiale forskjeller i levealder vil ha en del å si for forskjellene i pensjonsformue mellom personer, er det valget av diskonteringsrente i beregningene av nåverdi som har mest å si for nivået på pensjonsformuen. Nåverdi er verdien i dag av et framtidig beløp. Når vi neddiskonterer er framtidig beløp reflekterer det at vi antar det er en kostnad forbundet med å måtte vente på pengene. Hadde man hatt tilgang til det samme beløpet i dag kunne man alternativt ha puttet pengene på en konto og beløpet hadde forrentet seg over tid.

Vi har valgt en diskonteringsrente som tilsvarer en nettorente (differansen mellom rente og lønnsvekst) på 0 prosent. Gitt en reallønnsvekst på 1 prosent på lang sikt tilsvarer dette at vi diskonterer med en realrente på 1 prosent. Dette er motivert ut ifra hensynet til sammenlignbarhet på tvers av ordninger, og da særlig med de private ytelsespensjonsordningene. Beregningene er imidlertid svært følsomme for valg av diskonteringsrente. Derfor er alternative forutsetninger drøftet i mer detalj i Fredriksen og Halvorsen (2019). Hadde vi valgt en to prosentpoeng høyere diskonteringsrente på hadde den samlede verdien av pensjonsformue i ytelsesbaserte ordninger vært hele 35 prosent lavere.

Data fra MOSART

De variable vi har koplet på fra beregningene i MOSART, er:

- S-nummer
- Registerstatus
- Pensjonsstatus
- Sum reformerte pensjonspoeng (omregnet til ny pensjonsordning)
- Antall medlemsår i Folketrygden
- Pensjonsgrunnlaget (siste lønn/sluttlønn i antall G)
- Antall år med opptjening av offentlig tjenestepensjon
- Antall år med opptjening av offentlig tjenestepensjon i SPK
- Antall år som kreves for full opptjening av offentlig tjenestepensjon
- Forventet levealder
- Forventet uttaksalder i Folketrygden
- Andel av simuleringer i MOSART hvor personen blir alderspensjonist i Folketrygden
- Forventet uttaksalder i offentlig tjenestepensjon

- Andel av simuleringer i MOSART hvor personen blir mottaker av offentlig tjenstepensjon som alderspensjonist
- Formuesverdi, alderspensjon fra Folketrygden
- Formuesverdi, AFP privat sektor
- Formuesverdi, tjenstepensjon SPK netto
- Formuesverdi, tjenstepensjon andre offentlige ordninger enn SPK netto
- Formuesverdi, AFP fra SPK
- Formuesverdi, AFP fra andre offentlige ordninger enn SPK

Beregningene i MOSART er gjort med bruk av tre alternative diskonteringsrenter:

0 prosent nettorente (tilsvarer en realrente =1)

1 prosent nettorente (tilsvarer en realrente =2)

2 prosent nettorente (tilsvarer en realrente =3)

I vårt statistikkmateriale har vi konsekvent benyttet null prosent nettorente.

Populasjoner

Vi har innhentet data om alle medlemmer i de ulike livsselskaper og pensjonskasser. I tilretteleggingen av data har vi koblet på s-nummer fra siste s-nummerkatalog samt registerstatus (bosatt eller ikke-bosatt) til alle personer vi har fått inn data om. MOSART gjør beregninger på alle bosatte 17 år og eldre, mens rapporteringen fra SPK, KLP og Norsk Pensjon AS ikke er begrenset til bosatte og vi vil ha med tjenstepensjonsrettigheter for personer som ikke er bosatt.

I rapporten har vi i hovedsak studert pensjonsrettigheter og nåverdier av pensjonsformuen til bosatte personer 17 år og eldre.

Påkoblinger av data fra interne kilder:

Befolkningsstatistikk

- Registerstatus (verdien 0-9 der 1 er bosatt)
- Bostedskommune
- Alder
- Kjønn
- Sivilstand
- Innvandringskategori
- Botid

Utdanningsstatistikk

- Utdanningskode (NUS-kode for høyeste utdanning 6 siffer)
- Utdanningsnivå (første siffer i utdanningskode verdi 0-8)
- Utdanningsfelt (andre siffer i utdanningskode verdi 0-9)

Inntekts- og formuesstatistikk

- Sosioøkonomisk status (verdiene 01-05)
- Husholdningsnummer
- Husholdningstype
- Skattepliktig finanskapital
- Beregnet realkapital
- Beregnet bruttoformue
- Gjeld
- Personinntekt lønn
- Sum personinntekt

Data fra a-ordningen

- Organisasjonsnummer arbeidsgiver per 2018
- Næring

- Årslønn (lønnssum)

AFP

- Organisasjonsnummer arbeidsgiver per 2018

Figurregister

Figur 2.1	Pensjonsformuens sammensetning ¹ . 2018.....	8
Figur 2.2	Gjennomsnittlig pensjonsformue, etter utdanning og alder ¹ . Kroner. 2018	15
Figur 3.1	Bosatte personer 55-61 år. Ulike pensjonsrettigheter etter desiler for gjennomsnittlig pensjonsformue. Kroner. 2018.....	17

Tabellregister

Tabell 2.1	Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og over etter pensjonsordning. Sum pensjonsformue og endring. 2017 og 2018.....	9
Tabell 2.2	Antall bosatte 17 år og over med rettighet i folketrygden og i kombinasjon med tjenstepensjon, etter kjønn. Absolutte tall og prosent. 2018.....	9
Tabell 2.3	Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og over etter pensjonsordning. Antall med beløp, sum pensjonsformue, gjennomsnitt og median. 2018.....	10
Tabell 2.4	Bosatte personer 17 år og over. Gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue i folketrygden, etter kjønn og alder. Antall med beløp og gjennomsnitt. Kroner. 2018.....	11
Tabell 2.5	Bosatte personer 17 år og over med kun en rettighet i folketrygden (ingen tjenstepensjon) og beregnet pensjonsformue i folketrygden, etter kjønn og alder. Andel personer og gjennomsnitt. Kroner. 2018.....	12
Tabell 2.6	Bosatte personer 17 år og over med offentlig og privat tjenstepensjon i tillegg til folketrygden etter kjønn og alder. Gjennomsnitt. Kroner. 2018.....	13
Tabell 2.7	Bosatte personer 17 år og over med tjenstepensjon etter rettighet ¹ . Antall med beløp, sum tjenstepensjon, gjennomsnitt og median. 2018.....	14
Tabell 2.8	Bosatte personer 17 år og over med individuell pensjonssparing, etter kjønn og alder. Antall med beløp, andel personer og gjennomsnitt. Kroner. 2018.....	14
Tabell 3.1	Bosatte personer 55-61 år med tjenstepensjon etter hovednæringsområde. Gjennomsnitt. Kroner. 2018.....	16
Tabell 3.2	Bosatte 55-61 år og med tjenstepensjon og uoppgitt næring og ikke definert som ansatte etter sosioøkonomisk status. Gjennomsnitt. Kroner. 2018.....	17
Tabell 4.1	Gjennomsnittlig pensjonsformue i kroner, individ versus husholdning ¹ . 2018.....	19
Tabell 4.2	Pensjonsformue versus annen formue, alder 55-61 ¹ . Gjennomsnitt. 2018.....	20
Tabell 5.1	Pensjonsformue i privat sektor som andel av inntekt, basert på antakelser om full yrkeskarriere 20-67 år og reell diskonteringsrente på 2 prosent. Menn. 2018.....	21
Tabell 5.2	Husholdningenes formue i Norge og familienes formue i Danmark. 2018.....	22
Tabell 5.3	Opparbeidede pensjonsrettigheter i de ulike ordningene i mrd. kroner 2018.....	24

© Statistisk sentralbyrå, 2021

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-587-1330-9 (trykt)

ISBN 978-82-587-1331-6 (elektronisk)

ISSN 0806-2056